

ՅՈՒ ԵՐԹՈՒՄ
ԱՄԵՐԻԿԱ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ

ՏԲ. ՅՈՎ ՀԱՆՆԻՍ ԾՈՎԿԵԱՆ

9(47.925)

Օ - 79

Wm. G. Phillips

35 1/2 Butler Ave

1-6-59

01 SEP 2011

9p
413

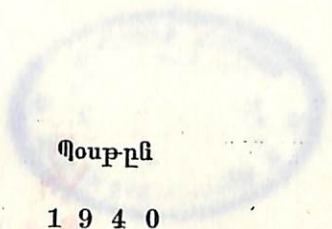
31 AUG 2007

9(47.925)
Ծ-79

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆՅՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝

ՏՈՒԹ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԾՈՎԻԿԵԱՆ

Պօսքըն

1940

12566

Ձ Օ Ն

Սիրելի մօրս՝ գեղեցկագոյն ներկայացուցիչներէն մին տիպար հայ մայրութեան, որուն խանդակաք ու խընամուտ սիրոյն, բարոյագիտական հշմարիտ ուսուցումներուն, մշտաբուն ու աչալուրջ հսկողութեան եւ իմաստուն ու յարատեւ առաջնորդութեան կը պարտիմ ինչ որ եմ:

Յ. ԾՈՎԻԿԵԱՆ

(762-60)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ

Ա. ՍՊԱՌՆԱՑՈՂ ՎՏԱՆԳԸ

Բ. ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՄԵՂԱՆՉՈՒՄՆԵՐ

Գ. ՄԵՂԱՆՉՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՁ

Դ. ՀԱՅ ԼԵՁՈՒԻ ԵՒ ԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԹԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ե. ՄԵՂԱՆՉՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ

ՍՐԲՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Զ. ՈՒՐԻՇ ԱՅԼԱՍԵՐԻՉ ՈՒ ԿՈՐԾԱՆԱՐԱՐ

ՄՈԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Է. ԻՆՉ Է ԴԱՐՄԱՆԸ

1. Վերադարձ Դեպի Կրօն

2. Հայաստանեայց Եկեղեցի

3. Նոր սերունդի Ազգային ու Բարոյական

Կրթությունը

4. Ազգային Առողջ Դաստիարակություն

5. Հայ Լեզուն ու Հայ Սրբը

6. Հաւաքական Գիտակցություն

ու Կամեցողություն

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ

«Պայքար» օրաթերթի մէջ հրատարակուած սոյն յօդուածաշարքը գրեթէ վերածելով, կը փափաքիմ գոհացում տալ նախ իմ ըզմանքիս, որ ունէի յօդուածաշարքը սկսելէս առաջ, եւ երկրորդ բազում ընթերցողներու, համակիրներու եւ բարեկամներու թելադրութեանց ու պահանջներուն, գորս ստացայ վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին:

Այս գրեթէ հրատարակութեամբ նպատակս է աւելի մշտնջենաւորել տպաւորութիւնը յայտնուած սրբաբաց խորհրդածութեանց, անվերապահ ու անխնայ քննադատութեանց եւ շինարար թելադրութեանց:

Ամերիկահայութեան խղմտանքը ցնցումի եւ արթնութեան կը կարօտէր: Մատնանշուած սխալներն ու չարիքները աւելի շատ արդիւնք են անտարբերութեան, անփութութեան եւ անզգայութեան, քան վատասերման ու անվերադարձ օտարացման:

Հիմա որ անաչառ ու անկեղծ ջանադրութեամբ շեշտուեցան թերութիւնները, մատնանշուեցան սխալները եւ դատապարտուեցան զանցառութիւնները, ամբողջ ամերիկահայութեան զանգուածին մէջ ստեղծուեցաւ մտավիճակ մը, որ յոյժ նպաստաւոր է յառաջադրուած նպատակի յաջողութեան համար:

Տարակոյս չկայ, թէ այժմ, ամէնէն անտարբերներն ու յանցաւորներն անգամ, աւելի զգոյշ են իրենց աւօրեայ ասքումներուն մէջ, եւ իրենց խղմտանքին մէջ խոռով մը կ'զգան երբեւիցէ փորձուին իյնալ նոյն սխալներու մէջ:

Հետեւարար պէտք է շարունակութիւն տալ այս մտա-

վիճակին, պէտք է միշտ արթուն պահել Հայուն մա-
քուր խղճմտանքը, պէտք է անընդհատ հնչեցնել ահա-
ղանգը:

Թախանձագին ու հզօր կոչ կ'ուղղեմ Հայ մամուլին,
հայ բեմերուն, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պաշտօնեա-
ներուն, Հայ կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական եկեղե-
ցականութեանց, Հայ քաղաքական կուսակցութեանց,
Հ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, մեր կրթական ու
մշակութային բոլոր մարմիններուն եւ նամանաւանդ
Հայ գիտակից ու սրտցաւ հասարակութեան, շարունա-
կելու այս անհրաժեշտ պայքարը եւ օժանդակելու վերջ-
նական դարմաններու յաջողութեան:

Եթէ սկսի այս միանուագ ու յարատեւ գործունէու-
թիւնը, վստահ կ'ըլլայ յաջողութիւնը ու աներկբայելի՝
վերջնական յաղթանակը:

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԾՈՎԻԿԵԱՆ

Ա.

ՍՊԱՌՆԱՅՈՂ ՎՏԱՆԳԸ

Աշխարհաւեր սոսկավիթիար պատերազմը իր դը-
ժընդակ սարսափներով, իր ահազդեցիկ իրականու-
թեամբ, եւ ոչ թէ միայն ամիսներու եւ օրերու, այլ նոյն
իսկ ժամերու եւ վայրկեաններու դաժան անակնկալնե-
րու յղութեամբ, այնքան զբաղեցուցած է, ինչպէս հա-
մայն աշխարհի, նոյնպէս եւ Հայերուս ուշադրութիւնը,
որ ոչ ժամանակ ու ոչ ալ տրամադրութիւն ունինք մը-
տածելու ուրիշ երեւոյթներու վրայ, որոնք թէեւ ար-
տաքնապէս անվնաս, սակայն ներքնապէս կ'սպառնան
մեր ազգային կեանքի քնականոն ու անվտանգ զարգաց-
ման:

Ամերիկահայ բեմն ու մամուլը բացառապէս զբաղած
են ներկայ պատերազմով ու անոր յարակից դիւանագի-
տական ու միջազգային հարցերով, ու կը ջանան վերլու-
ծել այն բարդութիւններն ու հաւանական տակնուվրա-
յութիւնները, որոնք կրնան ազդել Հայաստանի վրայ եւս
ու վտանգել Հայ ժողովուրդի Փիղիքական գոյութիւնը:
Շատ բնական ու շատ տեղին է այս մտահոգութիւնն
ու հետաքրքրութիւնը:

Սակայն դիւանագիտական ու ռազմական խնդիրնե-
րու եւ կարելիութեանց հանդէպ ցոյց տրուած այս տա-
րամերժ հետաքրքրութիւնը այնքան զբաւած է մեր ու-
շադրութիւնը, որ մենք ոչ թէ միայն կ'անտեսենք մեր
ներքին կեանքը վրդովող, մեր էութիւնը հիմնապէս ցըն-
ցող ու մեր ինքնապահպանումի հիմերը քանդող մոլու-
թիւններն ու տգեղ սովորութիւնները, այլ նոյն իսկ ան-
դգայ ու անտարբեր կը դառնանք անոնց հանդէպ:

Իսկ երբեք պէտք չէ մոռնալ թէ քաղաքական կեան-

քի հսկայ փրուզումներն ու ելեւէջները չեն որ աղգերու կեանքը կը վտանգեն իսպառ, այլ անոնց հոգին ու սիրտը խաթարող, անոնց հարազատ ներշնչումները սղտորող, անոնց տոհմային մաքուր նկարագիրը այլասերող երեւութապէս աննշմարելի ու անվնաս շարժումներն են, որ դանդաղօրէն, բայց անտարակուսելի վճռականութեամբ կը փորեն անոնց գերեզմանը:

Աղգ մը առոյգ եւ կենսունակ պահողը անոր հոգին է, անոր հաւատքը, անոր անկումն կամքը, անոր անաղարտ ճկարագիրը, որ այնքան տիրական ու դօրեղ փայլով կը յայտնարեցնուին իր կերտած մշակոյթին, ու քաղաքակրթական ինքնատիպ ստացումներուն մէջ:

Երբ մեղկանայ անոր հոգին, թուլնայ անոր հաւատքը, բեկանի անոր կամքը ու խախտի անոր նկարագիրը, այն ժամանակ շատ դիւրութեամբ զոհ կ'երթայ իր գոյութեան սպառնացող այլասերիչ ոյժերուն:

Այս յօդուածաշարքին բուն նպատակն է միմիայն ըզբաղել այն տղեղ երեւոյթներով եւ հիւանդագին մոլութիւններով, որոնք եթէ քաջութեամբ ու անվեհերութեամբ չարգիլուին ու չսանձահարուին, ի վերջոյ պիտի քանդեն մեր տոհմային մաքուր նկարագիրը ու սլիտի սպառնան մեր գաղութի կեանքին ու գոյութեան:

Քաղաքական ներքին ու արտաքին իրերադարձութիւնները, ինչպէս նաեւ ռազմական ու միջազգային հարցերը պիտի անտեսենք հոս, ոչ թէ անոր համար որ անկարելորդ ու նուազ սպառնական կը նկատենք դանոնք, այլ որովհետեւ անոնց մասին չափազանց շատ կը խօսուի եւ կը գրուի մեր բեմերուն վրայ ու մեր մամուլին մէջ, եւ հետեւաբար աւելորդ աշխատանք եւ տաղտկալի կըրկնութիւն պիտի ըլլայ անոնցմով զբաղել հոս:

Յաւեր կան մեր գաղութի կեանքին մէջ, որոնց հանդէպ լուռ ու անզգայ մնալ յանցանք է: Կեղեր կան, որոնք մեր յանցապարտ անտարբերութեամբ սկսած են

չատ աւելի խորունկնալ մեր արդէն իսկ վտիտ ու ախտաժէտ մարմնոյն վրայ: Անհարազատ ու կենսազրկող ուռեր եւ աճումներ կ'երեւին մեր գաղութի կեանքը կենդանի պահող ներքին կենսական գործարաններուն վրայ, որոնք տակաւ հատցնող քաղցկեղի նման կը հալեցնեն ու կը մաշեցնեն մեր կեանքը, դանդաղ բայց աներկբայելի վճռականութեամբ:

Հակառակ ահաւոր տառապանքներու, արիւնաքամ ջարդերու, անհաւասար պայքարներու Հայ Յեղը յաջողած է իր գոյութիւնը անխախտ պահել շնորհիւ ցեղային յայտնի առաքինութիւններու, բարոյական բարձր արժէքներու, ազգանուէր ջանադրութեան, եւ նամանաւնդ շնորհիւ այն բուն ու դօրեղ սիրոյն, զոր ցեղը պահած է հանդէպ իր լեզուին, իր պատմութեան, իր աւանդութիւններուն, իր հաստատութիւններուն եւ ցեղային սուրբ ժառանգութիւններուն:

Հայ գաղութներն ալ միշտ կարողացած են ապրիլ ու շարունակել իրենց գոյութիւնը միմիայն կառչելով ազգային բարձր սկզբունքներու, մշակութային հոյակապ արժէքներու եւ տոհմային զուտ ու անաղարտ աւանդութիւններու:

Այսօր աշխարհի եւ մարդկութեան սպառնացող վրտանդը՝ այնքան չկայանար նորանոր խելառ, մարտաբընոյթ շարժումներու մէջ, որքան այն անտարբերութեան, թուլամորթութեան եւ կրաւորական մեղկ կեցուածքին մէջ, որ ցոյց կը տրուի ժողովրդապետական ազատ կարգերու հաւատացողներու կողմէն:

Երկրագունդին չորս ծայրերը ցրուած բոլոր մեծ ու փոքր բռնակալները, իրենց դաւանած նոր ու նեղմիտ ըմբռնումներու լման մոլեռանդութեամբ, իրենց գաղանական անգթութեամբ եւ մարդկային կեանքերու հանդէպ ցոյց տուած անազորոյն անփութութեամբ անկարող պիտի ըլլան տապալել ժողովրդապետական կարգե-

րըն ու դրութիւնները, եթէ ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան սկզբունքներուն հաւատարմութիւն ուխտող տարրերը անտարբերութեամբ, երկչոտութեամբ եւ թուլամորթութեամբ չլքանեն իրենց նուիրական դատին պաշտպանութիւնը:

Նմանապէս, կրօնաբարոյական դաշտին մէջ, այսօրուան հրապարակը աղմկող անհաւատութեան, անաստուածութեան եւ անկրօնութեան սանձարձակ շարժումները անդօր են քանդելու կրօնքն ու եկեղեցին, եւ անոնց հետ շաղկապուած սրբութիւնները, եթէ անոնց հաւատացող եւ զանոնք դաւանիլ ու պաշտել յաւակնող զանդուածները փոխանակ անտարբերութեան՝ ցոյց տան արթուն հետաքրքրութիւն, փոխանակ թուլամորթութեան՝ անվեհեր դիմադրականութիւն:

Հայ ազգային կեանքի մէջ եւս ճամբարիտ է այս անհերքելի իրավանութիւնը: Մեր արիւնարբու թշնամիները զիրար գերազանցող վայրագութեամբ եւ վճռականութեամբ չեն յաջողած ու պիտի չյաջողին հիմնադատակ կործանել մեր ազգը ու մեզ բնաջնջել, որքան ատեն որ հայուն հագիւ մնայ կենդանի, առոյգ, աննրկուն ու յանդուգն:

Հոս զանց պիտի ընենք զբաղիլ այն բոլոր ազգագայնացնող սպառնական գործօններով, որոնք Հայ ազգային քաղաքական կեանքի վերջին քանի մը տարիներու անորոշութիւններու հետեւանքով սկսած են ամեն սրտցաւ ու հեռատես հայու ուշադրութիւնը գրաւել եւ մտքի ու հոգիի հանդիստը վրդովել: Ուրիշ առթիւ խոստանալով զբաղիլ այդ խիստ կենսական ու խիստ կարեւոր հարցերու ուսումնասիրութեամբ, հոս միայն պիտի բաւականանք խորհրդածութեան եւ զօրեղ քննադատութեան առարկայ դարձնել այն խնդիրներն ու ցաւերը, որոնք անմիջական ու սերտ առնչութիւն ունին զազգութներու,

նամանաւանդ Ամերիկահայ գաղութի կեանքին ու ապագային հետ:

Այսօր Ամերիկահայ գաղութը՝ իբր հայ ազգային համայնք, փոխանցման խիստ քաղդիրոշ ու ճգնաժամային շրջան մը կը բոլորէ: Զրկուած ըլլալով մայր հայրենիքի հետ անմիջական յարաբերութենէ եւ անկէ ակընկալած առաջնորդութենէն, եւ կտրուած ըլլալով գաղութին կեանքը արթուն եւ թարմ պահող նոր ու կազդուրիչ հոսանքներէ, տակաւ սկսած է ցոյց տալ լճացման ու կայունութեան անբաղձալի նշաններ: Այլասերման եւ ուժացումի, ձուլման եւ ոչնչացման բազմազան ու աննախընթաց վտանգներ կ'սպառնան իր ազգային վտիտ գոյութեան:

Իր սարած միջավայրին օտար ու ամենակուլ ազդեցութիւններն ու արտաքին վտանգները չեն սակայն որ կը խռովեն մեր հանգիստը ու կը վրդովեն մեր հոգիի անդորրութիւնը: Դուրսէն սպառնացող բոլոր վտանգները, մեզ շրջապատող բոլոր անձեռնտու ու աննպաստ պատճառները երկար տարիներ դեռ անզօր պիտի ըլլան Հայ գաղութային զանդուածը ձուլել ու անհետացնել, եթէ ներքին ցաւեր, ներքին վտանգներ, ներքին թշնամիներ, օտարամոլութեան, անհոգութեան, անտարբերութեան եւ թուլամորթութեան ազգաքանդ ու դատապարտելի երեւոյթներով չգան բերդը ներսէն դրաւել:

Այսօր Ամերիկահայ ստուար ու բազմաթիւ գաղութին սպառնացող վտանգը մեղանչումներն են իր ազգային մշակոյթին, իր լեզուին, իր աւանդութիւններուն, իր զուտ հայկական բարքերուն եւ սովորութիւններուն դէմ:

Չափազանցած չենք ըլլար երբեք եթէ հոս սրտբաց, անվախ ու անվերապահ քաջութեամբ յայտարարենք, թէ մեր գաղութին հասարակական, ընկերային, քաղաքական ու եկեղեցական կեանքին մէջ գոյութիւն ունին շարք մը

այսպանելի զանցառութիւններ, դատապարտելի մոլութիւններ, ամօթալի տգեղութիւններ, անհարազատ բարքեր ու զղուելի սովորութիւններ, որոնք ի վերջոյ պիտի կենսաղբկեն զինքը եւ ինքնապահպանումի բնաղբն ու կորովը պիտի սպաննեն:

Ամերիկահայ կեանքը կարճ ժամանակէն ասպաղազանացման, այլասերումի եւ վերջնական բնաջնջման աղջամղջային շրջան մը պիտի թեւակոխէ, եթէ այս օրուրնէ իսկ չսկսինք անողոք ու բուռն պայքար մը այդ բոլոր ասպաղազանացնող եւ օտարացնող մութ ոյժերուն դէմ, աղբային լայն դիտակցութեամբ, անվեհեր քաջութեամբ եւ անտեղիտալի վճռականութեամբ:

Այս պայքարին ղեկավար պէտք է հանդիսանան մեր եկեղեցական հաստատութիւնները, մեր քաղաքական կուսակցութիւնները, բարեգործական ու կրթական կազմակերպութիւնները, ստեղծելով միանուագ համագաղութային խաչակրութիւն մը ընդդէմ այն բոլոր աղբավնաս երեւոյթներուն, շարժումներուն, մոլութիւններուն ու սայթաքումներուն, որոնք մեր աղբային մաքուր ներկարազիրը կ'աղարտեն ու աղբը դէպի անդունդ կ'առաջնորդեն:

Այս պայքարը սակայն որքան ալ անողոք ըլլայ ու վճռական, պէտք չէ որ միայն քանդիչ ըլլայ, այլ ըլլայ նաեւ շինարար ու վերանորոգիչ: Ժողովրդական բարեկարգիչ ու վերստեղծող շարժումները միմիայն քանդումով, փլուզումով ու հալածանքով չեն ստեղծուիր: Նշգրտակով խորունկ եւ շարաւոտ վէրք մը բանալէ վերջ, անոր բուժումը իր բաղդին չեն ձգեր: Քանդումէն վերջ պէտք է վերաշինել, նշգրտակէն վերջ սպեղանի է հարկաւոր, հինին տեղ նորը պէտք է հաստատել:

Մեր անմիջական նպատակն ու մտասեւեռումը պէտք է ըլլայ յարատեւութիւնն ու մշտնջենաւորումը մեր ցեղային գոյութեան, մեր տոհմային առանձնայատուկ եւ

ուրոյն մշակոյթին, մեր հայրենի անխառն ու նուիրական սովորութիւններուն եւ աղբային հարազատ նկարագրին:

Ասիկա պէտք է ըլլայ մեզ բոլորս առաջնորդող ղեկեցիկ հեռանկարը:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԵՂԱՆՉՈՒՄՆԵՐ

Ազգ մը իր ստեղծած մշակոյթով կ'ապրի ու կը յա-
րատեւէ: Ժողովուրդ մը իր ստեղծագործած քաղաքա-
կրթութեամբ կը զատորոշուի իր դրացի կամ հեռաւոր
ուրիշ ժողովուրդներէն:

Անհամար դարերու քրտնաթոր ու անխոնջ աշխա-
տանք, արիւնաքամ ու անսահման զոհողութիւն, Փիղի-
քական, իմացական եւ հոգեկան յարատեւ ու համբերա-
տար ջանադրութիւն, եւ սրտի ու մտքի ցաւատանջ եր-
կունք հարկաւոր են ազգային բարձր մշակոյթ եւ ուրոյն
քաղաքակրթութիւն ստեղծելու համար:

Այս մշակութային ու քաղաքակրթական ստեղծա-
գործութիւնները սակայն արդիւնք են ցեղին հոգիէն ու
սրտէն բղխած ու իր խառնուածքին ու ապրումներուն
համապատասխան ներշնչումներու եւ արժէքներու:
Ասոնք հիմն ու խարիսխը կը կազմեն ազգային շէնքի հո-
յակապ կառուցուածքին: Ծէնքը կրնայ հիննալ ժամա-
նակի ընթացքին ու բարեփոխումներու եւ վերաշինու-
թեան ենթարկուիլ, սակայն խարիսխը կը մնայ նոյնը:

Միայն այն ազգերը կրցած են ապրիլ դարերու ամե-
նաքանդ հոսանքներուն մէջ, որոնք յաջողած են իրենց
ցեղային ազատատենչ թռիչքներուն, հարազատ ներշնչ-
ումներուն եւ մաքուր ըմբռնումներուն համաձայն ըս-
տեղծել մշակոյթ մը, որ պայծառօրէն ցոլացնէ իրենց
հոգին, իրենց նկարագիրը:

Ինչ ազդեցութիւն, ինչ անհարազատ նորութիւն,
ինչ անբաղձալի միջամտութիւն որ յետոյ կուզան աւել-
նալ այդ կառուցուածքին վրայ, կ'ազարտեն անոր գե-
ղեցկութիւնը ու կը տկարացնեն անոր հիմերը:

Հայ ժողովուրդն ալ ստեղծած է իր փառահեղ ու
հոյակապ մշակոյթը, բաղմակողմանի ու զմայլելի դե-
ղեցկութեամբ, եւ անով ապրած է դարերով:

Հալածանք, ջարդ, տեղահանութիւն, բռնութիւն,
հուր ու սուր, կրցած չեն դայն ուժացնել իր ցեղային այդ
հրաշափառ ժառանգութենէն:

Հայը ստեղծած է իր հարազատ լեզուն, իր պատ-
մութիւնը, իր առաքինութեանց համարատասխան աւան-
դութիւնները, իր գեղարուեստը, իր երաժշտութիւնը,
իր երգը, եւ ամէն ինչ որ անհրաժեշտ է ժողովուրդի մը
լիակատար կեանքին համար:

Անիկա իր ողին յաւերժացուցած է իր ժողովրդա-
կան բանահիւսութիւններուն, գեղջիկական երգերուն,
կէղեցական երաժշտութեանց եւ ազգային բոլոր երգե-
ցողութեանց մէջ, անոնց վրայ դնելով իր ցեղային սեպ-
հական դրոշմը: Եւ սկսեալ իր անգիր գրականութենէն,
Գողթան երգիչներէն, մինչեւ ժողովրդական արդի երգե-
րը հաւաքուած ու դասաւորուած Կոմիտաս Վարդապետի
եւ այլ հայ երաժշտասէրներու ձեռամբ, իր հոգեկան այս
արտայայտութիւններն ու ստեղծագործութիւնները պա-
հած է մաքուր, ջինջ ու գեղեցիկ:

Հայ ժողովրդական երաժշտութիւնը եւ անոր համար
հիւստուած բանաստեղծութիւնները կը փայլին ներշնչու-
մի եւ արտայայտութեան մաքրութեամբ եւ պարկեշտու-
թեամբ:

Եւ սակայն այսօրն իր ու անբացատրելի տարօրինա-
կութեամբ այսօր Ամերիկայի դաղութային կեանքին մէջ
կը պարզուի խիստ դատապարտելի ու սահմուկեցուցիչ
երեւոյթ մը:

Հայկական մաքուր երաժշտութեան փոխարէն թըր-
քական տխրեղ, կոպիտ ու անբարոյիկ պոպուլարներն ու
ճգուրտութիւններն են որ կը լսուին ամենուրեք, Արեւելեան
եղանակ յանցապարտ յորջորջման ներքեւ:

2186-2002 (462-60)

Չէ՞ք ուզէր հաւատալ: Ամառ օր մը, Կիւրակի առաւօտուն կամ շաբաթ երեկոյին դացէք հայկական ունէթաղ եւ տուներու բաց պատուհաններէն փոխանակ հայկական եկեղեցական կամ ժողովրդային երգեցողութեանց անուշ եւ վերացնող ձայները լսելու, ձայնագիր մեքենաներու վրայ բարձրաձայն գոռացող թրքական զաղրելի ու լպիրշ եղանակները կը լսէք:

Հիւր դնա հայ տուն մը, եւ շատ անգամ, փոխանակ հայկական երաժշտութեան՝ նոյն այսպանելի պնակներու խժալուր պոռչտուքները կը հրամցունին քեզի:

Հայկական նշանտուքներու, հարսանիքներու, խորախճանքներու եւ շատ մը հաւաքոյթներու մէջ նոյն պժգալի երեւոյթը կը տիրապետէ:

Դեռ աւելի դատապարտելին ու դայրացնողը դոյուլթիւն ունի: Մեր քաղաքական կուսակցութեանց, յաւաքիմական ու կրթական միութիւններուն, այո՛, նոյնիսկ եկեղեցական դաշտահանդէսներուն եւ խնջոյքներուն մէջ, հայ տղան ու հայ կինը կը համարձակին այդ նոյն աղտոտ եղանակներուն առջեւ պարել ու դուարճանալ:

Աւելի սահմակեցուցիչ ու աններելի երեւոյթը այն է սակայն, որ մեր ազգային հերոսներու եւ հերոսամարտերու յիշատակին ձօնուած հանդէսներու մէջ անգամ, թշնամիին այդ ատելի ու անբարոյիկ եղանակներուն առջեւ կը դառնան շնչահեղձ:

Այս ահաւոր տուամին, այս այսպանելի ու յանցապարտ երեւոյթին համար մեղադրելի են քաղաքական կուսակցութեանց ահումբները, եկեղեցական մարմինները, տեղական ահումբներու եւ ընկերութիւններու վարչութիւնները հաւասարապէս:

Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ էր որ իմ պատկանած կուսակցութեանս, Ռամկ. Աղատական կուսակցութեան կարեւոր ահումբներէն մին, ամբողջ իրիկուն մը յատ-

կացուցած էր արեւելեան, հասկցէ՛ք մեծաւ մասամբ քրքական, եղանակներու հանդէս-խնջոյքի մը:

Մեծ է թիւը այն ազգայիններուն, որոնք հայկական խիստ խնամով պատրաստուած երգահանդէսներէն աւելի կը նախընտրեն թրքական խաղերու եւ պարերու նուիրուած հաւաքոյթները:

Այս այսպանելի, դատապարտելի, ազգաւնաս եւ դեբաղանցապէս ասպազայնացնող անորակելի երեւոյթին դէմ լուռ կը մնան մեր եկեղեցիին պաշտօնեաները, մեր կուսակցութեանց առաջնորդներն ու մամուլը, եւ ազգապահպանման անունով ճառող մեր բոլոր կազմակերպութիւնները:

Չարմանալի ու անբացատրելի իրողութիւն մը, որուն չեմ կըրցած ունէ բացատրութիւն տալ, այն է, որ թրքական վերջին տեղահանութիւններու եւ դժոխային սադրանքներու գեհնային բոցերէն մաղապուր պրծող սա մեր ազատուածները, փոխանակ անմոռանալի ատելութեամբ ու աններելի վրէժխնդրութեամբ լեցուելու, իրենց գերեզմանը փորող եւ զիրենք տանջող թշնամիին լեզուն ու պոռչտուքները կը լսեն աներեւակայելի անզղայութեամբ:

Սխալ չհասկցուելու համար հարկ է շեշտել, թէ թրքախօսի եւ հայախօսի խնդիր չէ, որ կը յարուցանեմ հոս: Ես ունէ ատելութիւն կամ դատապարտութիւն չունիմ մեր այն հայրենակիցներուն համար, որոնք բռնութեան ու հալածանքներու տակ իրենց լեզուն մոռցած են ու թրքերէն կը խօսին: Ընդհակառակը յարգանք ու դրնահատանք ունիմ անոնց հանդէպ, որ երկար սերունդներ զրկուած ըլլալով հանդերձ իրենց տոհմային բարբառէն կրցած են պահել իրենց ազգութիւնը, թուրքիոյ նման դժոխք երկրի մը ահաբեկիչ ու քանդիչ մթնոլորտին մէջ:

Սակայն դատապարտելի են բոլոր անոնք, որ գիտեն

Հայերէն խօսիլ ու թուրքերէն կը խօսին: Դատապարտելի են անոնք, որոնք նոյնիսկ Պոլսոյ, Իզմիրի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի կամ ուրիշ Հայաստան եւ զարգացած կեդրոններէ կուգան ու միայն Հաճոյքի կամ նորաձեւութեան Համար թուրքերէն խօսելու դերասանական մեթոտին կը դիմեն:

Ամբողջ հոգիովս կը դատապարտեմ թրքական երաժշտութիւնը ունկնդրելու եւ յաւերժացնելու մեր այս ազգային անըմբռնելի մեղանշումը:

Որքան հոգեմաշ, տխուր եւ յուսահատական է տեսնել Հայու անունով, Հայու արիւնով, Հայու դէմքով անհատներ որոնք օղիի շէնչող ազդեցութեան տակ, ակնապիշ ու բերանաբաց, դմայլանքով կ'ունկնդրեն ու հիացմամբ կը դիտեն իրենց թշնամիին աղտոտ հոգիէն ժայթքող խժալուր կաղկանձիւնները եւ անոնց լպիրշ ներշնչումէն ծնող անբարոյիկ խօսքերու Համապատասխան կուրծքի, որովայնի, սրունքներու եւ թեւերու անամօթ ու նողկալի շարժումներն ու ծամածուծութիւնները:

Չայրոյթն ու յուսահատութիւնը լման կ'ըլլայ, երբ կը նշմարենք, թէ այս վերջերս, Ամերիկայի մէջ ծնած եւ մեծցած մեր նոր սերունդն անգամ կամաց կամաց կը տարուի այդ երաժշտութեան ստորին ազդեցութենէն:

Եւ ի՞նչ է արդարացումը այս եպերելի մեղանշումին:

Արեւելեան եղանակ է կ'ըսեն շատեր: Թրքական եղանակներու կարգին մէկ երկու արարական կամ յունական եղանակներու գոյութիւնը ոչ մէկին իրաւունք կուտայ Արեւելեան եղանակ անիմաստ, անճիշտ ու անորոշ մակդիրը տալու անոնց: Նոր ու խաբող պիտակով մը ծածկելու այս անգոր փորձն անգամ տեսակ մը խոստովանանք չէ՞՞ արդեօք իրենց իսկ յանցապարտութեան եւ խղճահարութեան:

Երաժշտութիւնը ազգ չունի կը յեղյեղեն թութակի

պէս անոնք, որոնք կը ցանկան լսել զայն: Բայց ի՞նչ երաժշտութիւն: Մեր բոլորիս ատելի արիւնուշտ ու վայրենաբարոյ Մուսթաֆա ֆէմայն անգամ արգելեց այդ եղանակներու գործածութիւնը թուրքիոյ մէջ:

Երաժշտութիւն կարելի է կոչել այն եղանակները միայն, որոնք մեր հոգեկան բարձրագոյն զգացումները միայն, որոնք մեր հոգեկան բարձրագոյն զգացումները միայն կը խօսին ու մեզ դէպի գեղեցիկին, բարիին ու կատարեալին կ'առաջնորդեն: Եղանակներ, որոնք միմիայն մեր անասնական զգացումներուն եւ գուհիկ բնազդներուն կը խօսին եւ տգեղ, տուրտ ու ցանկասէր հրայրքներ կ'արթնցնեն մեր մէջ, երաժշտութիւն կոչուելու արժանիքէն զուրկ են:

Չուարձութեան ու խրախմբի համար պաշտան եղանակներ չունին կ'ըսուի մեզի: Բոլորովին ճիշտ չէ ասիկա: Եթէ ճիշտ է, ուրեմն Հայութիւնը պէտք տեսած չէ անոնց, ապա թէ ոչ կ'ստեղծէր զանոնք: Հայ ժողովուրդը ուրեմն իսկզբանէ ջանացած է սուրբ պահել իր լեզուն եւ չարձեղ իր երաժշտութիւնը: Եւ ինչպէս որ իր պահած ընտանի կենդանիներուն հետ անգամ թուրքերէնով փորձած է խօսիլ, իր անգովելի ու պղտոր զգացումներն ալ ուղած է իր թշնամիին լեզուով արտայայտուած տեսնել միայն:

Բայց հայկական երաժշտութիւնը Հարուստ է պարերգներով, խրախմբի եւ ցնծութեան երգերով: Այս յօդուածաչարքին վերջին մասին մէջ, դարմաններու մասին խօսած ժամանակ, պիտի ջանանք ցոյց տալ այս եղանակներու հաւաքածոները պատրաստելու եւ նոր եղանակներ յորինելու կարեւոր ծրագիրներու մասին:

Միայն թէ ազգովին պէտք է սթափինք ու զգաստանանք: Չարձեղ մեր մշակոյթը եւ մեր մշակոյթին վարժուած մեր ականջներն ու հոգիները:

Եթէ կ'ուզենք ապրիլ, պէտք է զգաստանանք եւ ցըն-

ցուինք ի տես այս աղաղակող ու ցցուն մեղանչումներուն :

Կը պատմուի թէ հինաւորց բռնակալ մը իր հպատակ ապստամբ ժողովուրդ մը պատժելու համար կը հրամայէ ջարդել դանոնք: Կոտորածէն վերջ կը փափաքի ստուգել թէ ի՞նչ եղած է ջարդին աղղեցութիւնը ողջ մնացողներուն վրայ: Պալատականները կը պատմեն անոր, թէ ողջերը տրտում տխուր նստած կը մտածեն: «Կրկին ջարդեցէք» կը հրամայէ բռնակալը: Երկրորդ ջարդէն վերջ լուր կուտան իրեն թէ ողջ մնացողները քուրձեր հազած, մոխիրներու վրայ նստած իրենց դժբաղդութիւնը կ'ողբան: «Ջարդ մը եւս», կը դռայ անօրէն բռնակալը: Երրորդ ջարդէն վերջ կուգան կը պատմեն թէ ողջ մնացողները դատիւն առած կը ցատկեն ու կը պարեն խելակորոյս: «Ալ թող տուէք դանոնք», կը դռայ բռնակալը, «անվնաս են անոնք, որովհետեւ անղլայ դարձած են»:

Արդեօք մե՞նք ալ անղլայացած ենք:

Արդեօք մե՞ր ալ մահը մօտեցած է իբր աղղ:

ԱՆՇՈՒՇՏ Ո՛Չ:

Արթննանք մեր թմբիրէն:

Գ.

ՄԵՂԱՆՋՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հայաստանեայց Եկեղեցին թէ՛ Հայուն Աստուծոյն եւ թէ՛ հայ հաւատացեալ ժողովուրդին տունն է միանդամայն: Հայութեան այդ հոյակապ ու սքանչելի կերտ հաստատութիւնը իր դարաւոր յեղաշրջումներով, հայ քաղաքական կեանքի անկաշունտութեան եւ տակնուվրայութեանց հետեւանքով եւ իր ռամկավարական նկարագրով, ոչ միայն Հայ ժողովուրդի հոգեկան ու կրօնական ներշնչումներու աղբիւրն եղած է, այլ նաեւ եղած է ստեղծիչն ու պահպանը անոր մշակութային գրեթէ բոլոր արտայայտութեանց: Հայոց Եկեղեցին եղած է ընդունարանն ու աւանդապահը հայ հոգիին եւ հանճարին արտադրած բոլոր արժէքաւոր ու աղղապահպան ինքնատիպ ժառանգութիւններուն:

Աւանդապահի ու քաջ պահպանի այս տիրական պաշտօնին ու պարտաճանաչութեան համար է, որ Հայ ժողովուրդը շարունակ փարած է իր Եկեղեցիին եւ զայն նկատած է իր դոյութեան խարիսխը:

Իր քաղաքական անկախութեան կորուստէն վերջն իսկ, Հայ ժողովուրդը իր Եկեղեցիին յանձնած է առաջնորդութիւնը իր աշխարհային պէտքերուն, անկէ ըստ պատելով ղեկավարութիւն ու անվերջ ծառայութիւն: Հոգեկան ու աշխարհիկ կեանքի այս կրկնակ սպասարկութեանց համար, անոր աղղեցութիւնն ու դերը խիստ մեծ եղած է Հայ կեանքի մէջ:

Գաղութահայ կեանքի մէջ եւս խիստ մեծ ու շինարար եղած է Հայոց Եկեղեցիին աղղեցութիւնը, թէ՛ իբր կրօնական հաստատութիւն եւ թէ՛ իբր աղղապահպան

զօրեղ կազմակերպութիւն: Ճիշտ է թէ մեր քաղաքական, բարեգործական եւ այլ կազմակերպութիւնները իրենց դերը կատարած են ու կը կատարեն դադութահայութեան մէջ ազգային կեանքը վառ պահելու մեծ գործին մէջ, սակայն անտարակոյս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դերն ու բաժինը այդ նուիրական պարտականութեան մէջ շատ աւելի մեծ եղած է, շնորհիւ իր համազգային հանգամանքին եւ դարաւոր աւանդական հեղինակութեան:

Որպէս զի կարելի ըլլայ միշտ անեղծ ու զօրեղ պահել այս բաղձալի ազդեցութիւնը Հայ կեանքին մէջ, Եկեղեցին ու անոր պաշտօնէութիւնը պէտք է կատարեն իրենց պաշտօնն ու ծառայութիւնը լրջութեամբ, շրջահայեցութեամբ ու հաւատարմութեամբ:

Հայ եկեղեցւոյ պաշտօնն է հոգեկան ներշնչման եւ աննդաւորման հետ միասին նաեւ հայ հասարակութեան աւանդել տոհմային առաքինութեանց եւ բարոյական սկզբունքներու ուսուցման անհրաժեշտ դասերը:

Հետեւաբար Եկեղեցին ու եկեղեցականը պէտք է մնան միշտ արթուն, միշտ աշալուրջ, միշտ շրջահայեաց, եւ ուշադիր նախանձախնդրութեամբ հսկեն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կեանքին ու գործունէութեան վրայ:

Այսօր երբ դադութահայութիւնը զրկուած է իր մայր հայրենիքի հետ հաղորդակցելու միջոցներէն, եւ քաղաքական, ընկերային ու տնտեսական նորանոր դրութիւններու անձեռնտու, անթուլատու եւ նոյն իսկ թըշնամական դիրքին հետեւանքով կտրուած է Մայր Եկեղեցւոյ կեդրոնի առաջնորդութիւններէն, պէտք ունի տեղեկան ազգային եկեղեցական հաստատութեան դօտեպնդիչ պաշտպանութեան եւ ազգապահպան ջանքերուն:

Առանց այս աշխատութեան, առանց այս դարաւոր նուիրական յանձնառութեան, Արտասահմանի մէջ եւս

Հայաստանեայց Եկեղեցին պիտի կորսնցնէ իր ազդեցութիւնը:

Գժբաղդաբար այսօր այդ պատկառելի ու նուիրական հաստատութեան մէջ եւս կը նշմարուի թուլութիւն, անտարբերութիւն եւ պարտականութեան գիտակցութեան պակաս ու նուազում:

Հայաստանեայց Եկեղեցին այսօր գժբաղդաբար կը թերանայ ժողովուրդին տալու հոգեկան առողջ պաշար եւ կրօնաբարոյական հիմնական դաստիարակութիւն: Մեր եկեղեցական հոգեգմայլ երգեցողութիւնները, ըսքանչելի արարողութիւնները, հոգեբուլիս աղօթքները, շարականներն ու Սուրբ Պատարագը, որքան ալ անուշ ըլլան ու պաշտելի, բաւական չեն հայ հասարակութեան տալու կրօնքի արդիական պահանջներուն համապատասխան դաստիարակութիւն:

Եկեղեցին ապրող, զարգացող հաստատութիւն մ'է, հետեւաբար որպէս զի կարենայ իր կենսունակութիւնը պահել ու իր ծառայութիւնը լիովին կատարել, անհրաժեշտ է, որ ընդառաջ երթայ ժամանակի ոգւոյն եւ գոհացնէ իր համայնքին նորագոյն պէտքերն ու պահանջները:

Նոր սերունդը, որ այնքան պէտք ունի բարոյական, հոգեկան եւ տոհմային մաքուր դաստիարակութեան, շատանար զայն գժբաղդաբար:

Պատրաստուած հոգեշունչ քարոզներ, լաւ կազմակերպուած Կիրակնօրեայ դպրոցներ, նպատակայարմար դասախօսութիւններ գրեթէ գոյութիւն չունին:

Ամերիկահայ թեմին Գերաշնորհ Առաջնորդը գիտակից է այդ իրականութեան, եւ լիայոյս ենք թէ անոր ջանքերը այս ուղղութեամբ ժամանակի ընթացքին պիտի տան իրենց արդիւնքը:

Սակայն եկեղեցական միւս մարմինները, Երեսօրոխանական Ժողովէն սկսեալ մինչեւ Հոգաբարձական

մարմինները, երբեք չեն մտածեր իսկ այդ ուղղութեամբ: Իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը դրաւած է եկեղեցւոյ տնտեսական մատակարարութիւնը: Եւ այս նիւթական հոգածութեան խնդիրը այնքան մտահոգած է զիրենք, որ յաճախ թոյլ կուտան աններելի սխալներու, դատապարտելի երեւոյթներու, այսպէս յարարքներու դոյաւութեան եւ շարունակութեան:

Ինչո՞ւ որակել եւ ինչպէ՞ս բացատրել այն տարօրինակ ու դայթաղեցուցիչ հակասական երեւոյթը, որ յաճախ կը պարզուի մեր բոլոր եկեղեցիներուն մէջ: Մինչ առտուն վերը Սուրբ Խորանէն աղօթարոյր եւ մեկանոյշ երգեցողութեանց քաղցրահնչիւն ու հեշտալուր ձայները, խունկի անուշաբոյր ծուխին հետ դէպի երկինք ու դէպի Աստուած կը բարձրանան, իրիկունը ներքնասրահին մէջ, խորանին ճիշտ տակը, թրքական եղանակներու, տղեղ խաղերու եւ անվայել շարքիներու պիղծ ճշոցները կը բարձրանան դէպի վեր, սրբապղծելու Սուրբ Սեղանին վեհութիւնն ու մաքրութիւնը:

Տեսարանը շատ աւելի սահմակեցուցիչ կը դառնայ երբ այդ տղեղութիւնները կը յայտնաբերուին եկեղեցիին անունով տրուած հաւաքոյթներու մէջ, որոնց մէջ բացակայ չեն ըլլար նաեւ օղիին դաւաթը եւ թրքարարոյ պարերը:

Այն եկեղեցական պաշտօնեաները, որոնք այնքան հակառակ են եկեղեցիին մէջ աշխարհականներու կողմէն դամբանական խօսուելուն եւ հակառակ պարագային ալ այնքան հողատար են վարագոյր քաշել տալու, որ մի գուցէ խորանը պղծուի, արդեօք ի՞նչպէս կը հանդուրժեն այս դառն ու ցաւալի իրականութեան:

Դեռ աւելին կայ: Եկեղեցիին անունով եւ անոր ի նպաստ տրուած դաշտահանդէսները եւ հաւաքոյթները նոյն դժբաղդ ու անվայել երեւոյթը կը պարզեն:

Պաղարները որոնք երբեմն կը տրուին եկեղեցիներու

ի նպաստ, կը պարզեն ուրիշ այսպէս ի եւ դատապարտելիօրէն հակասական երեւոյթ մը: Բաղդի միջոցաւ դրամ շինելու եղանակին կ'ակնարկենք հոս: Հայ հասարակութեան եւ հայ նոր սերունդին աչքին բաղդախաղին մեղք ըլլալու հանգամանքը թեթեւցնելու եւ անոնց բարոյական ըմբռնումները աղարտելու կը ծառայեն միայն այդ արարքները:

Արդեօք Գրիստոս, որուն անուան եւ քարոզած սկզբունքներուն վրայ հիմնուած է եկեղեցին, հիմա եւս պիտի չգործածէ՞ր այն խարաղանը, ի տես այս այսպէս երեւոյթներուն, զոր գործածեց իր կենդանութեան ժամանակ, հրէից տաճարէն դուրս վանելով բոլոր դրամափոխները, սեղանաւորներն եւ առուծախ ընողները:

Հայ Աւետարանական եկեղեցին, որ բաղդատարար աւելի զոյժ էր այս տեսակ արարքներ ցուցադրելու, վերջերս ցաւալիօրէն ենթարկուեցաւ այս տղեղ աղբեցուցիչներուն եւ փորձեց բաղդախաղի նոյն միջոցները գործածել իր սպառարին մէջ: Հայ կնոջ ըմբոստ ոգիին հետեւանքով ձախողանքի մատնուեցաւ փորձը, անգամ մ'ալ չվերակրկնուելու որոշումով:

Եւ ինչո՞ւ այս բոլորը: Լոկ քանի մը այսպէս ի տուարներ ստանալու համար:

Ուեէ հաստատութիւն երբ իր նիւթական պէտքերը չի կրնար հոգալ իր հաւատաւոր հետեւորդներու սրտաբուղի նուէրներով եւ տարբեր ու դատապարտելի միջոցներու կը դիմէ ի դին իր իսկ քարոզած սկզբունքներուն, չի կրնար ապրիլ ու իրաւունք ալ չունի ապրելու:

Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Ամերիկայի թեմին արթուն եւ քաջ Առաջնորդը այս այսպէս ի տարարքները դադարեցնելու համար արդէն իսկ տուած է իր հրահանգները:

Սպասենք անոնց բարեբար արդիւնքին:

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԹԵՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

Հայ լեզուն, Հայկական պատմութիւնն ու աւանդութիւնները ուրիշ զօրաւոր ու անդանցառելի դործօններ են մեր ազգապահպանման ծանր ու դժուարին աշխատանքին մէջ, նամանաւանդ Գաղթաշխարհի տարտղնուած ու ցրուած մեծ ու փոքր Հայ համայնքներու համար:

Սփիւռքի հայութիւնը իր գոյութեան պահպանման ու մշտնջենաւորման համար ստիպուած է կառչել իր «հիասքանչ լեզուին քաղցրահնչիւն ձայներուն» եւ իր ազգային ինքնատիպ աւանդութիւններուն:

Հայ գաղութներու համար լեզուի եւ աւանդութեանց անհրաժեշտութիւնը ալ աւելի կը շեշտուի այն իրականութեամբ, որ անոնցմէ շատերը կ'ապրին համայնքներու մէջ, որոնց հետ կրօնական տարբերութիւն չկայ եւ այս իսկ պատճառով Հայաստանեայց Եկեղեցին առանձին չի կրնար պատուար կանգնիլ օտարամոլ ձգտումներու եւ աշխարհային ազդեցութիւններու ընդդէմ:

Ցեղային ինքնապահպանումի պայքարին մէջ Հրեայ ժողովուրդը եղած է բաղադրարար աւելի յաջող, երկու խիստ գլխաւոր եւ ազդու պատճառներով: Նախ Եբրայական կրօնը բոլորովին տարբեր ըլլալով իր հետ յարաբերութեան եկող ժողովուրդներու կրօնքներէն, իրեն կը նուիրէ պայքարի աւելի հատու եւ անբեկանելի ղէնք մը: Երկրորդ կարեւոր պատճառն այն է, որ Հրեայ ժողովուրդը դարեր շարունակ իր հողիին խորը ապրեցուցած է աւանդական ըմբռնում մը, իր ցեղին ընտրելիութեան, իր բաղադրարարութիւնը դերին եւ ապագայ յաղթանակին նկատ-

մամբ, իր ակնկալութեանց սեւեռակէտն ընելով Մեսիայի աներկբայելի գալուստը: Ինքնայատուկ կրօնի եւ ցեղային դորեղ աւանդապաշտութեան սոյն կրկնակ առաւելութիւնները այնքան տիրական եղած են, որ յաճախ իր լեզուին կորուստն ու աղճատումը իր ցեղային պահպանման արգելք դարձած չեն:

Մեր հայրենի բնադաւառին մէջ Հայաստանեայց Եկեղեցին եւս ունեցած է նոյն բարերար ազդեցութիւնն ու պահպանող ոյժը եւ Հայ ժողովուրդի հողիին տիրող եւ անոր էութեան անդալարար մաս կազմող ցեղային անաղարտ ու սուրբ աւանդութիւնները հաստատ պահած են ղինքը, իր գոյութեան սպառնացող բազում վտանգներուն դէմ:

Հանգամանքները ուրիշ են սակայն բնաշխարհէն հեռու վայրերու մէջ, ուր շրջապատող ժողովուրդներու կրօնքն ալ Քրիստոնէութիւնն է եւ ուր ժամանակի ընթացքին հայրենի յիշատակներն ու աւանդութիւններն օտակալ կը մոռցուին:

Սփիւռքի եւ նամանաւանդ ամերիկահայ ստուար գաղութին մէջ հայութիւնը ձուլումի եւ ոչնչացման ահեղ վտանգներէն եւ կործանարար ազդեցութիւններէն ղերծ պահելու համար պէտք է ոյժ տալ Հայ Եկեղեցի զարգացման եւ յարատեւ ու անխոնջ ջանադրութեամբ դաստիարակել նոր ու հին սերունդն իսկ, ազգային պատմութեան ու աւանդութիւններու ուսուցմամբ:

Ինչպէս հայրենիքի մէջ, հոս եւս այդ նուիրական պարտականութիւնը յանձնուած է մեծաւ մասամբ Հայաստանեայց Եկեղեցոյ: Ճիշտ է թէ մեր քաղաքական ու կրթական կազմակերպութիւններն ալ իրենց խոշոր բաժինը կը բերեն ազգա-ինքնապահպան աշխատանքներու եւ ջանադրութեանց մէջ, բայց ծանր բաժինը և կարեւոր պատասխանատուութիւնը յանձնուած է Եկեղեցիներուն:

Սակայն կատարուած աշխատանքը եւ դործածուած

միջոցները կը բաւարարե՞ն նպատակին մեծութեան եւ յաջողութեան:

Բնաւ երբեք:

Հոս նպատակ չկայ ջննադատելու կամ անարժէք նըկատելու անկեղծօրէն թափուած աշխատանքները: Ընդհակառակը պէտք է հիացումով դիտել այն գործունէութիւնը որ անձնուիրաբար եւ հսկայ զոհողութիւններով յառաջ կը տարուի շատերու կողմէն:

Դատաւարտելին տիրող ընդհանուր անտարբերութիւնը եւ հայ լեզուին ու հայկական աւանդութիւններու հանդէպ ցոյց տրուած անհոգ վերաբերումն է:

Հայ հասարակութեան մէջ տակաւ առ տակաւ կը մեռնի սէրը հանդէպ իր մայրենի լեզուին: Հայ տուներու մէջ մայրենի լեզուին տեղ օտար լեզուները կ'սկսին տիրապետել: Հպարտութեան փոխարէն ամօթ կ'ըզանք հայ լեզուն գործածելու միջոցին:

Հայը կը մոռնայ Դր աւանդութիւնները, իր բնաշխարհի անխառն ու բարի սովորութիւնները, իր ազգային պատմութիւնը: Իսկ նոր սերունդը մեծաւ մասամբ անպէտ է Հայ ժողովուրդի անցեալի փառահեղ պատմութեան, քաղաքակրթութեան մատուցած անգնահատելի ծառայութեան նկատմամբ ու հպարտ չ'ըզար իր ծագումով, իր ցեղային անցեալով:

Տիրող այս ընդհանուր անտարբերութիւնը եւ անդիտութիւնը մեծապէս կը վնասեն մեր գոյութեան համար թափուած արդէն իսկ անբաւարար ջանքերուն եւ աշխատութեանց:

Տարակոյս չկայ թէ այս հսկայ երկրին մէջ, ուր Հայութիւնը ցրուած է, ու նոյն իսկ ամենահայաչափ կեդրոններու մէջ չունի թուական բաղձալի առաւելութիւն, խիստ դժուար է Հայ լեզուի եւ Հայ Պատմութեան ուսուցումը կատարել նպատակաբար եղանակաւ: Տնտեսական անբաւարար միջոցներ, տեղի հեռաւորութիւն,

մանուկներու եւ նոյն իսկ ծնողներու դժկամակութիւն մեծապէս կը դժուարացնեն դժուարը:

Ասոնց վրայ եթէ աւելցուի արդէն իսկ թափուած ճիւղերու մէջ գոյութիւն ունեցող սխառեմի եւ մեթոտիկ աշխատութեան պակասը եւ ղեկավարութեան բացակայութիւնը, այն ժամանակ ճշգրտօրէն կ'ըմբռնենք կացութեան ողբալի եւ յուսահատական բնոյթը:

Ամերիկահայ Առաջնորդարանը, Երեսփոխանական ժողովները եւ կեդրոնական վարչութիւնները բազում անգամներ խորհրդածութեան նիւթ ըրած եւ որոշումներ անցուցած են հայկական դաստիարակութեան գործին տալ ուշադրութիւն եւ առաջնորդութիւն, սակայն այս ամենը մնացած են լոկ փափաք, լոկ ծրագիր:

Եւ շատ բնականօրէն անդեկ ու անառաջնորդ ձգուած գործը երբեք չի տար իրմէ ակնկալուած արդիւնքը:

Չէ կարելի չհիանալ այն անձնուէր ու բաղձաշխատ ուսուցչուհիներու վրայ, որոնք զոհաբերութեամբ եւ աննշան փարձատրութեամբ կը գործեն անընդհատ, հայ մանկուոյն սորվեցնելով իր մայրենի լեզուն եւ հայ երգը:

Սքանչացումով պէտք է դիտել անոնց ձեռք բերած արդիւնքը, երբ կարճ ժամանակուան մէջ անոնք կրնան պատրաստել ուսանողութիւն մը, հարազատ արտասանութեամբ, մաքուր առողանութեամբ եւ համարձակ արտաբերութեամբ:

Սակայն ի՞նչ կ'արժեն ասոնք երբ անոնց տեւականացումը անկարելի է, կ'իսատ թողուած, անկատար ու անբաւարար դաստիարակութեան հետեւանքով: Ի՞նչ կ'արժեն այս բոլորը, երբ անոնց չեն միանար հայ պատմութեան, հայ մշակոյթի, հայ դրականութեան ուսուցումները:

Իսկապէս ցաւալի եւ յուսահատական է տեսնել ուշակերտներ, որոնք քանի մը տարուան աշխատանքէ վերջ,

նոյն խոսքի ընթացակարգով իրենց ստանալիս յետոյ, անկարող կ'ըլլան առանց տառասխալի, լաւ կէտադրութեամբ եւ ուղիղ քերականութեամբ նամակ մը կամ ճառ մը գրել:

Նոյնքան յուսահատական է նկատել թէ անոնցմէ ումենէն յառաջագոյն եւ ուշիմ նկատուածներն անդամ շատ քիչ բան գիտեն հայկական պատմութեան հոյակապ դրուադներուն մասին:

Ասոնք գաղութահայութեան մեծագոյն ցաւերն են այսօր, որոնց մասին շատ քիչ կը մտածենք եւ շատ քիչ կը մտահոգուինք: Տիրող անըմբռնելի անտարբերութեան ու անփութութեան հետեւանքով նիւթական միջոցներն ալ շատ անբաւական են: Ծնողներ իրենց մանուկներու հայկական գաստիարակութեան եւ հայացի կրթութեան համար զոհաբերել չեն ուզեր: Եւ տեղական ինքնակալութիւնները յուսահատական ջանքեր կը թափեն այս նախակրթարաններու փոքր ծախքերն անդամ հոգալ եւ հարկ եղած պիտոյքները հայթայթել:

Կիրակնօրեայ դպրոցները, որոնք այնքան կարեւոր միջոցներ են հայ մանուկներուն ուսուցանելու կրօնաբարոյական գիտելիքներ, հայ եկեղեցական պատմութիւն, հայկական երգեցողութիւն, եւ անոնց մէջ կերտելու աղբալին ու բարոյական ուժեղ նկարագիր, թողուած են բոլորովին անխնամ, անդեկավար ու խեղճուկ:

Եթէ իսկապէս կը մտահոգուինք մեր գաղութի պահպանման հարցով, եթէ անկեղծ են մեր սէրն ու հետաքրքրութիւնը մեր ցեղին ու անոր դարաւոր ժառանգութեանց հանդէպ, պէտք է արթնանք մեր ջրուհին, թօթափնք անտարբերութեան, թուլութեան եւ անհոգութեան թմրեցնող աղբեցութիւնները ու համանուագ ջանադրութեամբ եւ ուսումնասիրուած ծրագիրներով յառաջ տանինք նոր սերունդի հայացի գաստիարակութեան աշխատանքները:

Ե.

ՄԵՂԱՆՁՈՒՄՆԵՐ ՉԱՅ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Հայ ժողովուրդի տոկունութեան, դիմադրականութեան եւ կենսունակութեան ամենադորեղ ու հաստատուն կողմանք իր Ընտանիքն է, իր նուիրական ու սիրական ՕՃԱՆԸ: Անիկա բերդն է իր անկախութեան, ընդունարանը իր ցեղային սրբազնագոյն զգացումներուն, բոյնը՝ իր սիրոյն եւ մտերմիկ յարաբերութիւններուն, եւ պահապանը՝ իր անհատական ու ընտանեկան պատուոյն:

Հայ օճախի անուշ եւ սիրազեղ մթնոլորտին մէջ հայ մարդն ու հայ կինը հաւասարութեան, զոհողութեան եւ փոխադարձ օժանդակութեան սկզբունքներու վրայ ստեղծած են սիրոյ, յարգանքի, ծառայութեան եւ նուիրման սրբազնագոյն տաճար մը, որուն մէջ պաշտանքի առարկան եղած է Հայ ժողովուրդի երջանկութեան, բարօրութեան եւ աղատութեան մեծ ու բարձր երազը:

Նահապետական պարզ ու ջինջ ըմբռնումներու վրայ հիմնուած, եւ սուրբ ու մաքուր աւանդութիւններով կառավարուած այս հոյակապ հաստատութեան կը պարտինք մեր ցեղին գոյութիւնն ու մեծութիւնը:

Որքան ատեն որ անաղարտ ու սուրբ պահուած են ընտանեկան կեանքի այդ քնատոհմիկ աղբալները, ցեղը զերծ մնացած է ուժացումէ, այլասերումէ եւ փճացումէ:

Գաղթաշխարհի այս այլափոխիչ ու այլասերիչ միջավայրին մէջ սակայն բազում աննպաստ ու փնասակար աղբեցութիւններ, դատապարտելի մոլութիւններ եւ բոլորովին օտար սովորութիւններ, սկսած են դժբաղդաբար իրենց քանդիչ ու աւերիչ յարձակումները գործել հայ ընտանիքներէն ներս եւս, չարափոխելու այն սկզբունքները:

րը եւ եղծանելու այն առաքինութիւնները, որոնց կիրարկումով Հայ ժողովուրդը կը պահէր իր ընտանեկան ու ընկերային կեանքի առողջութիւնը:

Այլասերումի եւ չարափոխման առաջին ու ցցուն նշանները կը նշմարուին ընտանեկան այն զօրեղ կապերուն մէջ որ գոյութիւն ունին այր եւ կնոջ եւ ծնողաց ու զաւակներու միջեւ: Անձանձիր սիրոյ, յարգանքի, նուիրումի, անձնազոհ ընտանեսիրութեան եւ անվերապահ մտերմութեան ինքնաբուռի ու բնական կապերը թուլցած են կարծես:

Մտերիկայի չարազանց ազատ, ու բազմօրինակ օտարամուտ սովորոյթներով լեցուն անհրապոյր միջավայրին մէջ, սխալ ըմբռնուած ազատութեան մը թոռեցնող շունչին տակ կը խամրին ու կը թօշին հայ ընտանեկան սրբութեանց ու առանձնայատուկ մաքրութեան խոր ըմբռնումին սիրուն ծաղիկները: Մայր Երկրի կաշկանդիչ ազդեցութիւններէն յանկարծ ձերբազատուած ու ամօթի վախի, ընկերային մեղադրանքի եւ հանրային պարսաւանքի մտահոգութիւններէն ինքզինքը զերծ նկատած հայութիւնը, հոս այսպանելի ծայրայեղութիւններու եւ անըմբռնելի արարքներու կը դիմէ, քանդելով իր ազգային մշակոյթի ամէնէն հոյակապ հաստատութեան գեղեցկութիւնը եւ ազգապահպան յատկանիշը:

Այս օտար միջավայրի յոռի ազդեցութիւններէն զատ, անոր ընձեռած տնտեսական անկախութիւնը, որ կի՛նն ու զաւակները կրնան դիւրութեամբ ձեռք բերել ի պահանջել հարկին, աւելի կը նպաստեն ընտանեկան ներքին կապերու թուլացման:

Այր մարդու եւ ծնողքի բռնատիրութիւն եւ ինքնակալութիւն չէ որ կը ջատագովենք հոս: Բնաւ երբեք: Ընտանիքը փոխադարձ սիրոյ, փոխադարձ յարգանքի եւ հաւասար իրաւունքներու ու պարտաւորութեանց վրայ հիմնուած հաստատութիւն մ'է, որուն հայ ժողովուրդը

առաւել կամ նուազ չարով հաւատացած է միշտ, թէ եւ անթարկուած է ասիածին ոչ գովելի սովորութիւններու ազդեցութեանց: Այլ մեր շեշտածը սիրոյ, յարգանքի, նուիրումի, զոհողութեան, հնազանդութեան գեղեցիկ յատկութիւններու նուազումի տխուր իրողութիւնն է:

Այր եւ կնոջ յարաբերութեանց անբաղձալի չարափոխումէն աւելի քանդիչն ու վնասակարը, այն տակաւ լայնցող, տակաւ խորունկցող անջրպետն է, որ դժբաղդաբար կ'ստեղծուի ծնողաց ու զաւակներու միջեւ: Աստիճանական օտարացում մը սկսած է բաժնել զանոնք իրարմէ: Զգացումներու, շահի, հետաքրքրութեան, հաճոյքի, պաշտամունքի բոլորովին տարբեր ու հակոտնեայ ձգտումներ ու փափաքներ կը հեռացնեն զանոնք իրարմէ:

Այն մտերմիկ յարաբերութիւնները, սիտիարար վըստահութիւնը եւ ծնողական ու որդիական տաքուկ վերաբերմունքը, որոնցմէ միայն բարիք ու օրհնութիւն կը ծնին, կը նուազին ու կը չարափոխուին:

Հետեւանքը այն կ'ըլլայ, որ զաւակներ այսօր աւելի անկախ ու անջատ կ'զգան իրենց ծնողներէն եւ զերծ՝ անոնց վերահսկիչ ու մշտարթուն առաջնորդութենէն: Ծնողաորդիական այս խորթ ու օտարացած յարաբերութեանց արդիւնքը այն կ'ըլլայ, որ զաւակներ աւելի ազատ կ'զգան ինքզինքնին՝ վարելու կեանք մը, որ կրնայ զիրենք առաջնորդել անբաղձալի ու ողբերգական հետեւանքներու: Ասիկա դժբաղդաբար աւելի վատ ու աւելի քանդիչ հետեւանքներ կը ծնի մեր իգական նոր սերունդին համար:

Չէ կարելի չյուզուել ու չազդուել ի տես այն շատ մը տգեղութիւններուն, այն աչք ծակող երեւոյթներուն, որոնք մեր աչքին առջեւ կը ցցուին յաճախ: Չկայ աւելի ողբալի երեւոյթ մը, աւելի ցաւալի տեսարան մը, քան տեսնել հայ նոր սերունդին, նամանաւանդ իգական դասուն մէջ, ծխելիքի եւ խմիչքի անվայել ու այլասերիչ

գործածութիւնը: Երիտասարդական հաւաքոյթներու, պարերու, հանդէսներու եւ խնջոյքներու միջոցին յայտնաբերուած ղեղխութիւններն ու այլաներն արարքները պէտք է ամէն սրտցաւ հայու մտահոգութիւնն ու սարսափ պատճառեն:

Ու այս բոլորը յաճախ կ'ըլլան աղագային կազմակերպութեան մը անունին տակ ու անոր կարծեցեալ հովանաւորութեամբ: Եւ դժբաղդութիւնն այն է, որ շատ շատ անգամներ նոր սերունդը իրարու քով բերողը այդ կազմակերպութեանց զազաւարի ոյժը չէ, ոչ ալ օգտակար ըլլալու փափաքը, այլ՝ հաճոյքը:

Իմ ըմբռնումովս, չկայ աւելի ողբալի, աւելի յուսահատեցնող երեւոյթ մը քան տեսնել մեր նոր սերունդը ու նամանաւանդ իգական սեռը օղիի կամ ուղեկից ըմպելիներու արդեցութեան ներքեւ: Չկայ աւելի արդահատելի երեւոյթ մը, քան աղջիկ մը, կամ կին մը գինով յիւսկի մէջ:

Նոր սերունդը պարսաւել չէ մեր նպատակը, միայն զանոնք չգատապարտենք: Ծխելու եւ խմելու այլաներն ու ոչ-հայկական սովորութիւնը մուտք գործած է նաեւ մեր ընտանիքներէն ներս, ու դժբաղդարար այժմ ունի ընտանեկան հաւաքոյթ չկայ, որուն մէջ, խմիչքը իրր նորածեւութիւն չգործածուի: Հայ կիներ, որ նախապէս իր ամուսինը կ'այլանէր, այսօր առանց խղճահարութեան եւ ամօթի ինք ալ չի մերժեր զաւաթը երբ հրամայուի իրեն: Ու ասիկա կ'ըլլայ նորածեւութեան եւ ընկերականութեան անարդարանալի պատրուակին տակ: Նոր սերունդը մոլութեանց հանդէպ իր անխիղճութեան առաջին դասերը կ'ստանայ իր իսկ տան վնասարբեր մթնոլորտին մէջ:

Այս մոլութիւններուն չափ տգեղ ու անոնց չափ կործանարար ուրիշ այլաներն, դատապարտելի ու աններելի սովորոյթ մը սկսած է մուտք գործել հայ ընտանիքներէն

ներս ու քանդել անոր ներքին կառուցուածքը: Բազախաղի քանդիչ ու վնասակար երեւոյթն է անիկա: Փօֆըր կամ զրամով ուրիշ տեսակ թղթախաղեր խաղալ հասարակ երեւոյթ դարձած է այսօր: Այս օրերու շատ մը ընտանեկան հաւաքոյթներու, նոր խմբաւորումներու, ընտանիքներ իրարու մօտեցնող շարժումներու առանցքը եւ շարժառիթը դժբաղդարար բազախաղն է: Սիրտս կը մորթուի, հոգիս կը վրդովի երբ իբր ընտանեկան բժիշկ կամ իրր բարեկամ ընտանիքներու տուած այցելութեանս միջոցին կը հանդիպեմ սեղաններու, որոնց շուրջ հաւաքուած են հայեր, նամանաւանդ հայ կիներ, որոնք սիւրէթը իրենց մատներուն մէջ բռնած, օղիին դաւաթը առջեւին առած, խաղաքարտերը ձեռքերին հաւաքած ուշադիր ու խորհրդաւոր ջերմեռանդութեամբ իրենց բազախաղի արդիւնքին կ'սպասեն, կամ վաստկելու եւ կորսրնցնելու արդիւնք եղող անմիջական զգացումներու յառաջ բերելիք երեւոյթներուն ու աղմուկներուն կը մասնակցին: Ու շատ յաճախ այս տեսարանները կը պարզուին փոքրիկ մանուկներու, անչափահաս պատանիներու ներկայութեան:

Որքա՞ն այլաներն անտարբերութիւն, որքա՞ն աններելի անխիղճութիւն իրենց իսկ դաւակներու ապագային ու դատախարակութեան հանդէպ:

Գինեմոլութեան, բազախաղի եւ ղեղխութեան առաջին դասերը իրենց իսկ ընտանեկան յարկերուն տակ կ'ստանան մեր նոր սերունդին պատկանող երկսեռ երկտասարդները:

Ասօք է ասիկա, մեղք է, ռնիր է:

Ի՞նչ կ'ընեն մեր եկեղեցիները, մեր եկեղեցականները, հայ մշակոյթի եւ բարքերու մաքրութեամբ հետաքրքրուող մեր միւս կազմակերպութիւնները:

ՈՉԻՉ, բացարձակապէս ոչինչ:

Այս աղագանդ ու սրտակեղէք մոլութիւններու քըն-

նադատութեան ընթացքին իգական սեռին վրայ շատ ծանրանալու շատերուն թերեւս պատճառ տայ յետադիմականութիւն, սեռերու անհավասարութեան եւ իրաւունքներու տարբերութեան ըմբռնում վերադրելու ինծի: Իրականութեան բոլորովին հակառակ է այդ տեսակ վերադրում մը:

Հակառակ իմ լայնախոհ եւ ազատամիտ խառնուածքիս, ես տակաւին կը պատկանիմ մարդոց այն դասակարգին, որոնք կինը կը նկատեն ընտանեկան սրբութիւններու եւ բարքերու մաքրութեանց աւանդապահ, եւ կը փափաքին իգական սեռին մէջ տեսնել նիստ ու կացի, խօսակցութեան, ունակութիւններու եւ շարժուձեւերու տարբերութիւն մը՝ զիրենք այր մարդէն զանազանող: Այն վայրկեանին երբ այս զանազանութիւնները վերջանան ու կինը իր առաքինութիւններէն մերկացած՝ յիմարար հետեւի էրիկ մարդու յատուկ սովորոյթներու եւ մոլութեանց, շատ բան կը կորսնցնէ իր արժանիքէն, այրերու իր սեռին հանդէպ ունեցած յարգանքէն, այո՛, եւ նոյն իսկ իր էութեանէն:

Եթէ կը բաղձանք հայ ընտանիքը պահել իր աւանդական սրբութեամբ եւ իր ազգապահպան բացառօրէն ազգեցիկ դիրքին մէջ, պէտք է հետեւինք ցեղային հին աւանդութիւններու, ընտանեկան մաքուր ըմբռնումներու եւ տոհմային դարաւոր առաքինութեանց:

Փրկենք հայ ընտանիքը այլասերումի վատ ազդեցութիւններէն քանի դեռ ուշ է:

9.

ՈՒՐԻՇ ԱՅԼԱՍԵՐԻՉ ՈՒ ԿՈՐԾԱՆԱՐԱՐ ՄՈԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ ընտանեկան սրբութեանց սպառնացող վտանգներու մասին խօսած ժամանակ հպանցիկ ու թեթեւ ակնարկներ միայն ըրի խմբիչքի ու բաղդախաղի անպաշտպանելի եւ դատապարտելի մոլութիւններուն մասին: Սակայն դժբախտութիւնը հող չի վերջանար:

Ամերիկեան արդիական կեանքը հիմնուած է դժբախտարար նիւթապաշտութեան վրայ: Դրամը դարձած է նոր դարուն կուռքը, եւ ամենասուրբ սկզբունքներն անգամ կը զոհուին մամոնային: Ամերիկեան հանրային ու ընտանեկան, ինչպէս նաեւ անհատական բարոյականը կ'եղծանուի նիւթական շահի համար, եւ բազում է թիւը անոնց, որոնք առանց խղճահարութեան ու ապաշաւի անհատներու եւ համայնքներու նկարագրի հիմքը կը քանդեն անճիշտ ծանուցումներով, սուտ ու պատիւր յայտարարութիւններով, կաշառուած արտայայտութիւններով:

Գինեմոլութիւնն ու խաղամոլութիւնը կը ջատագովուին այսօր հրապարակաւ եւ այս տնաքանդ ու ազգաքանդ մոլութիւնները կը պաշտպանուին զրքերով, բեմերու վրայ եւ ձայնափիւռով:

Սուտ-զիտական համոզիչ թէզերով զրութիւններ կը վխտան այսօր հրապարակին վրայ, որոնք «ալքոհոլը մարդուն ծառան» կը յայտարարեն, եւ ոչ թէ մարդը ալքոհոլի ծառան: Ոգելից ըմպելի պատրաստող շահագէտները, դրամի ու կաշառքի ոյժով, այսօր կը փորձեն հասարակական մտքէն հանել վախը այն հիւանդու-

թիւններուն եւ մարմնական աւերներուն, որոնք արդիւնք են ալքոհոլի անչափ ու անխորհուրդ գործածութեան:

Ու հայ հասարակութիւնը, ուրիշ համայնքներու նման, կ'աղդուի այս շարժումներէն եւ անդալաբար զոհ կը դառնայ անոնց համոզիչ արտայայտութեանց:

Այսօր Ամերիկայի հայ հին եւ նոր սերունդին մէջ ոգելից ըմպելիներու գործածութիւնը շատ տարածուած է: Խմիչքը մտած է հայ տուներէն ներս, հայ հաւաքոյթներէն ներս, հայ ժողովասրահներէն ներս: Եւ շատ հասարակ բան դարձած է, նոյն իսկ եկեղեցիին, կուսակցութեանց, բարեգործականի եւ այլ ազդանուէր հաստատութեանց անունով եւ ի նպաստ խմուած հաւաքոյթներու մէջ, տեսնել օղիի շիշերն ու դաւաթները, որոնք սեղաններուն տակէն ու մարդոց կունակներու ետեւէն դիրար կը հայածեն: Խմիչքի մոլութիւնը իբր անհատական թերութիւն աններելի է, իսկ իբր հանրային ու ազգային գեղխուքիւն անպաշտպանելի ոսիր է:

Որքան ալ շատ ըլլան պաշտպանները այս մոլութեան ու փորձեն արդի գիտութեանց սխալ ու եղծանուած փաստերով ալքոհոլին ոչ-վնասակարութիւնը ջատագովել, Աբրահամ Լինքընի խօսքը կայ ու կը մնայ, «Խըմիչքը պաշտպաններ կրնայ ունենալ, բայց ոչ պաշտպանութիւն»: Ոչ ոք կրնայ հերքել Առակաց Գրքին սա համարը. «Մի նայիր գիւնիս կարմուխեանը... Անիկա ետքը օձի պէս կը խածնէ ու քարի պէս կը խայթէ»: Աշխարհի մեծագոյն թատերագրին եւ ներհուն հոգեբանին՝ Շէյքսպիրի վճիռը դեռ բեկանուած չէ, «Ով դուն գիւնի աներեւոյթ ոգի, եթէ դուն ուրիշ անուն չունիս անչցուելու, թող դեռ կոչեմք քեզ»:

Ընտանեկան բժիշկ եւ եկեղեցւոյ պաշտօնեայ ըլլալու է գիտնալու համար խմիչքի գործած աւերները հայ ընտանիքներէն ներս: Ֆիզիքական, սնտեսական, բարոյական չարիքները, որոնք ամէն օր կը գործուին, ահա-

ւոր աւեր կ'ստեղծեն, թշուառութիւն կը ծնին եւ ընտանեկան ու հանրային բարոյականը կ'ապականեն:

Անօթութիւն, թշուառութիւն, դառն արցունք, ըսպանութիւն, ընտանեկան յարկերու քանդում, որբացում, ամօթ, բարոյականի անկում, ահաւոր արկածներ եւ վաղաժամ գերեզմաններ, աններելի արդիւնքներն են խմիչքի գործածութեան մուտքին, ընտանիքներէն եւ տուններէն ներս:

Օղին աւելի տուններ կը քանդէ քան ուրիշ աղղցութիւն: Օղին աւելի ու թերեւս միակ պատճառն է նոր սերունդին մէջ պատահած դժբախտ ու սարսափելի անկումներուն:

Ու չմոռնանք թէ Ամերիկայի վատասերիչ ու թուլատու մթնոլորտին տակ, երբ նամանաւանդ ուրիշ հակադրիչ ոյժ գոյութիւն չունի, խմիչքը տակաւ կը տիրապետէ Ամերիկահայ տուններէն ներս եւ դժբախտաբար մեր նորահաս սերունդին մէջ:

* * *

Գինեմոլութեան վտանգէն ոչ նուազ եւ անոր չափ անբարոյացուցիչ մոլութիւն մ'ալ բաղդախաղի չարաշուք սովորութիւնն է, որուն ենթարկուած է Ամերիկահայ հասարակութիւնը: Ու ասիկա միմիայն քարտ խաղալու մէջ չկայանար: Ամենէն մեծ բաղդախնդրական միջոցները այժմ թիւերու վրայ, ճիւղաւաններու եւ շրջարշաւներու կրկէսներուն մէջ եւ սակարաններու անկայուն ելեւէջին վրայ կը փորձուին:

Առանց չափազանցելու կրնանք յայտարարել թէ հայ ժողովուրդը այժմ բաղդախաղի մոլի ժողովուրդ մըն է: Մեծ, շատ մեծ է թիւը այն հայերուն, որոնք իրենց արդար աշխատանքէն եւ ճակատի քրտինքէն աւելի, իրենց բաղդին անխորհուրդ գործածութենէն կ'ակնկալեն հանել իրենց ու իրենց ընտանիքին օրապահիկը: Բաղդախաղի հով մը անցած է մեր դաղութահայութեան գլխուն վրայէն ու համաճարակի նման վարակած է, ոչ թէ մի-

նակ անուս եւ միամիտ հասարակութիւնը, այլ նաեւ անհատներ, որոնց զարգացումն ու իմացական կարողութիւնը, պէտք է զիրենք հեռու պահած ըլլար բազմախաղի միջոց կորստարբեր ու երբեք չահաւէտ արկածախնդրութիւններէն:

Վերջին տասնեակ տարիներու տնտեսական դժնդակ ու անողոք պայմանները, գործի եւ զբաղումի աննպաստ կացութիւնը, նիւթական հսկայ կորուստները, որոնց ենթարկուեցան ամենքը առանց բացառութեան, յուսահատութեան, թուլութեան, բազմախնդրութեան ու խօլական արկածախնդրութեան խուճապային մթնոլորտ մը ստեղծած են, որուն մէջ մարդիկ իրենց մտքի ու մկանի ուժերէն աւելի, բաղդի ու դիպուածի անորոշ, անկայուն ու միջոց աղետարբեր միջոցներուն կ'ապաւինին:

Անհատներու այս յուսահատական, չփոթեցուցիչ, խուճապային ապրումները, անոնց մէջ հիմնովին կը քանդեն անհատական նախաձեռնութեան, ինքնավստահութեան, պատուոյ նախանձախնդրութեան, աշխատասիրութեան եւ սխտեմաթիք ջանադրութեան վերաշինիչ առաքինութիւններն ու սովորութիւնները:

Այս իսկ պատճառներով բազմախաղը ընկերային բարոյական ու բնականոն կեանքը քանդող ամենազօրեղ ազդեցութիւններէն մին է:

Գիտէ՞ք որքան մեծ քանակութեամբ դրամ կը ծախսէ այսօր Ամերիկահայութիւնը թիւախաղերու վրայ: Գաղափար մը ունի՞ք թէ որքան մեծ է թիւը այն դժբաղդ ու արգահատելի անհատներուն, որոնք իրենց դրամը, ժամանակը, ուշքը ու հոգին կը վատնեն ձիարշաւի ու շնարշաւի անիմաստ մրցանքներու սրտմաշ անստուգութիւններուն մէջ: Կրնա՞ք երեւակայել չափը այն հսկայ գումարներուն, որոնք յումպէտս կը վատնուին Իրլանտական ձիարշաւներու ընթացքին: Կարո՞ղ էք ըմբռնել քանակը այն հսկայ հարստութիւններուն, արիւն

քրտինքով վաստկուած գումարներուն, զրկանքով եւ տնտեսութեամբ քով քովի բերուած եւ անձրեւոտ օրերու համար պահուած դրամներուն, որոնք կը կորսուին անդառնալիօրէն, սակարանի ամենակուլ եւ կողոպտիչ մեքենականութեան մէջ:

Դժբաղդարար վիճակադրական որոշ տեղեկութիւններ չկան այս մասին ու թիւերով կարելի չէ արտայայտել այն հսկայ հարստութիւնը, որ ամէն օր ու ամէն շաբաթ կը մսխուի, առանց արդիւնքի, առանց վարձատրութեան: Սակայն կրնանք ապահովաբար ու առանց չափազանցութեան յայտարարել թէ այդ յումպէտս գործածուած գումարները բաւական են խիստ գոհացուցիչ ու առատ կերպով մատակարարելու մեր ազգային բոլոր կրօնական, քաղաքական, կրթական, բարեգործական ու մշակոյթի հաստատութիւնները: Ուրիշ խօսքով տարուայ մը ընթացքին միլիոններ կը վատնուին այս եպերելի մոլութեանց հետեւանքով:

Բարոյական հսկայ կորուստներուն, աւերներուն եւ անկումներուն բաղդատմամբ ոչինչ են նիւթական այս հսկայ կորուստները: Ընտանեկան բժիշկի հանդամանահայ կորուստները: Ընտանեկան թշուառութեան, աղքատութեան, հոգեկան ու մտային սրտմաշուք եւ քանդիչ ազդեցութիւններուն, որոնք հայ ընտանիքի անդորրութիւնը կը խանդարեն եւ սիրոյ կապերը կը քակեն:

Ու այս բոլորին փոխարէն, այս աղաղակող անկումներուն դէմ, այս ահաւոր մոլութիւններու բարձման համար ի՞նչ կ'ընենք մենք: Ի՞նչ կ'ընեն մեր եկեղեցիները, մեր եկեղեցականութիւնը, որոնց աշխատանքի սահմանին մէջ կ'իյնայ պայքարիլ այս մոլութեանց դէմ: Ի՞նչ կ'ընեն մեր ազգային ու քաղաքական միւս կազմակերպութիւնները: Ի՞նչ կ'ընեն մեր մամուլը, մեր բեմը, մեր փրփուականտի ուրիշ միջոցները:

Ոչի՞նչ, ցաւալիօրէն ոչի՞նչ:

Այս աղբաքանդ, այս հիւժող, այս այլանելի ու անպաշտպանելի մոլութիւններու դպրոցը, դժբաղդաբար մեր տուններն են: Հոն է որ նոր սերունդը կ'ստանայ անկուծի իր առաջին դասը, քարտախաղի սեղանին առջեւ:

Ժամանցի համար քարտ խաղալն իսկ յանցանք է, սակայն ոեւէ դրամով, այո, նոյն իսկ ոեւէ նիւթական վարձատրութեան ակնկալութեամբ խաղալը, տունէն ներս կամ դուրս, ոճիւրի հաւասարող յանցանք է:

Ես կը հարցնեմ հոս բոլոր անոնց, որոնք այսօր ընտանեկան ու ընկերական խմբաւորումներ կաղմած են պարբերաբար իրարու քով դալու փոքրի սեղաններուն առջեւ, թէ ի՞նչ է հաճոյքը քանի մը ոչինչ տոլարներու շահին, երբ մտահոգութիւն, սրտնեղութիւն եւ նոյնիսկ զրկանք պիտի պատճառէ ծանօթիդ, բարեկամիդ կամ աղջականիդ:

Այս տեսակ վիճակներ վստահ եմ թէ խղճահարութիւն կը պատճառեն շատերուն, իսկ անտարբերութիւն ու անզգայութիւն ուրիշներու: Երկու պարագաներն ալ ստորնացուցիչ ու յուսահատական հանգամանք մը ունին իրենց մէջ:

Բաղդախաղը հայ ցեղային առաքինութեանց հակոտնեայ մոլութիւն մ'է: Հայը ի ծնէ աշխատասէր, ջանադիր ու արտադրող ժողովուրդ մըն է եւ ծուլութիւնն ու մակարածութիւնը իր նկարագրին մաս չեն կաղմեր:

Ինչո՞ւ, ուրեմն, կը հանդուրժենք մեր նկարագրին ու խառնուածքին օտար այս մոլութիւններուն:

Որովհետեւ անղալ այս անտարբեր ենք հանրային բարոյականը քանդող այս տղեղ ունակութեանց հանդէպ:

Ժամանակն է որ սթափինք այլեւս:

է.

Ի՞ՆՉ Է ԴԱՐՄԱՆԸ

«Նորիւրդ ցանէ, գործեր հնձէ,
Գործեր ցանէ, ունակութիւն հնձէ,
Ունակութիւն ցանէ, նկարագիր հնձէ,
Նկարագիր ցանէ, յաւերժական բաղդ մը հնձէ»:

ԹՂԵՔԸՐԻ

Ի՞ՆՉ Է ԴԱՐՄԱՆԸ:

Ահաւասիկ մեր յօդուածաշարքին ամենափափուկ ու ամենակարեւոր մասը: Ծատ դիւրին է ցաւը մատնանշել, շատ հեշտ է սխալները քննադատել, շատ դժուար է թերեւս անոնց համար դարմաններ թելադրել, սակայն դժուար է դանոնք յաջողութեամբ գործադրութեան դնել: Ի՞նչ կ'արժէ քանդել, երբ նորը շինելը անկարելի դառնայ: Ի՞նչ չահ անհարկի ու սին քննադատութեան, երբ բարեփոխելու եւ բարեկարգելու ոեւէ հնարաւորութիւն չըլլայ: Ի՞նչ կ'արժեն թելադրուած միջոցները, եթէ դանոնք գործնականացնելու համար ճարտար ձեռքեր ու հոգածու սիրտեր պակսին:

Այս քանի մը օրուան ընթացքին բազում տեղերէ նամակ, հեռախօս եւ այցելութիւն կ'ստանամ, որոնք բոլորն ալ կը դնահատեն այս յօդուածաշարքին ոգին եւ քննադատութեան անվերասլահ ու սրտբաց եղանակը: Բոլորն ալ կ'ընդունին ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնը արտայայտուած միտքերուն ու խորհրդածութիւններուն:

Սակայն բոլորն ալ առհասարակ նոյն մտաւախը, նոյն կասկածանքը, նոյն թերահաւատութիւնն ունին:

Շատեր ցաւ ի սիրտ կը յայտնեն իրենց մտահոգութիւնը, թէ այս յօդուածաշարքը պիտի մնայ ձայն բարբառոյ յանապատի եւ նոյն սխալները, նոյն տգեղութիւնները, նոյն մոլութիւնները աւելի սանձարձակ յառաջ պիտի տարուին ապերասան ու անսիրտ անտարբերութեամբ:

Այս մտաւախներն ու յաղթանակի մասին գոյութիւն ունեցող թերահաւատ ոգին սակայն, ձախողանքի ամենազօրաւոր պատճառներն են:

Մոլութեանց, տգեղութեանց, սխալներու եւ վատթար աղբեցութիւններու դէմ սկսուած այս պայքարն ու խաչակրութիւնը պէտք չէ դադարին, յօդուածաշարքին հետ միաժամանակ, այլ անոնք պէտք է շարունակուին յարատեւօրէն, աւելի հուժկու թափով եւ հաւաքական գործունէութեամբ:

Այդ նպատակաւ իսկ պէտք է դադարին յուսալքումի արտայայտութիւնները եւ մեծ նպատակի յաջողութեան մասին գոյութիւն ունեցող թոյլ, մեղկ ու թերահաւատ կեցուածքները: Զանդուածներու կրաւորականութիւնը եւ անտարբերութիւնը մեծադոյն պատճառներն են ձախողանքի:

Այս երկրազունդին վրայ ոչինչ կայ անկարելի, բաւական է որ հայութիւնը հաւատայ ըսուածներու ճշմարտութեան խոր համոզում գոյացնէ անոնց մասին և կըրուելու պատրաստակամութիւն ու անտեղիտալի եռանդ ցոյց տայ: Դարմանի ամենազօրեղ ու ամենակարեւոր միջոցը հետեւաբար, բոլոր հայրենասէր ու ազգանուէր հայերու սրտցաւ վերաբերմունքն ու օժանդակելու կամեցողութիւնն է:

Մոլութեանց դէմ կռուելու համար պէտք է մշակել անվախ ու անվեհեր ոգի, աննորոգ ոգի եւ համբերատար ու յարատեւ ջանադրութիւն:

Ասոր համար հարկ է մշակել ցեղային ու անհատա-

կան առողջ ու աննկուն նկարագիր, հայկական զուտ ու հարազատ դաստիարակութեամբ ուժեղացած:

Աղբային վերազարթնումի հիմնական ու աղբու դարմաններու գործադրութեան համար անհրաժեշտ են անկաշառ նկարագիր, ամբասիր հայրենասիրութիւն, ծառայութեան անշահախնդիր ոգի եւ պայքարելու անըսպառ ոյժ:

Այս իսկ նպատակաւ դարմանի համար մեր առաջադրած պայմանները շատ աւելի արմատական են եւ շատ աւելի ընդարձակ:

Ջանանք մի առ մի թուել զանոնք:

1. — ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԿՐՕՆ

Այսօր ինչպէս համաշխարհային ահաւոր իրականութեան, հայկական կեանքի մէջ եւս գոյութիւն ունեցող ցաւալի կացութեան հիմնական պատճառը ժողովուրդներու հեռացումն է կրօնքէն եւ անտեսումը բարոյական բարձր սկզբունքներու:

Ընկերաբանական, հոգեբանական եւ ընկերային գիտութեանց հետեւող արդի գիտնականներէն շատեր, ուսումնասիրելով մարդկային քաղաքակրթութեան մէջ տիրող ահաւոր հակասութիւններն ու անմարդավայել վերաբերումները, հասած են այն եզրակացութեան թէ աշխարհի բարոյական սնանկութեան գլխաւոր պատճառը զանդուածներու ուժացումն է կրօնքէն եւ անոր ուսուցումներէն:

Կրօնքի ու բարոյագիտութեան բարձր սկզբունքներու կապերէն ու կաշկանդումներէն ճողոպրած մարդկութիւնը այսօր կը դիմէ անկումէ՝ անկում, եւ քայքայումէ՝ քայքայում:

Կրօնական խնդիրներու մասին ունեցած իմ ըմբռնումներս ի ծնէ եղած են շատ ազատամիտ ու խիստ անկաշկանդ, եւ ես միշտ քաջութիւն ցոյց տուած եմ չծածկելու դանտնք ու չխարդախելու իմ հաւատալիքներս: Եւ երբ այսօր կուգամ այսօրինակ յայտարարութիւն մը ընել, ատիկա կը խոստովանիմ թէ կը բղխի անկեղծ համոզումէ եւ խորունկ հասկացողութենէ:

Իմ կարծիքովս, կրօնական մաքուր ու աննախապաշար դաստիարակութիւն մը ունէ անհատի — մանկական ու պատանեկան տարիքին — զօրեղ նկարագիր եւ առողջ անհատականութիւն ստեղծելու ամենահիմնական միջոցն է:

Սակայն կրօնական այս ուսուցումները հիմնուելու են միմիայն քրիստոնէական հաւատքի եւ բարոյական ըմբռնումներու վրայ, բոլորովին զերծ բարդ խնդիրներու ու վէճերու շփոթեցուցիչ ու յետադիմական ազդեցութիւններէն:

Կրօնքը պէտք է ձերբազատէ ինքզինքը անհարկի նախապաշարումներէ, աւելորդապաշտութիւններէ, անըմբռնելի վարդապետութիւններէ եւ չհաւատացուելիք վարկածներէ: Կրօնքի տկարութիւնը ու այսօրուան անկման պատճառները այդ այլազան աւելորդարանութիւններուն եւ աչք ծակող հակասութիւններուն մէջ պէտք է փնտռել: Կրօնաբարոյական բարձր սկզբունքները, մարդկային յարաբերութեանց պայմաններու լաւագոյն ցուցմուքները, ընկերային ու անհատական առաքինութիւններու ուսուցումը կը նսեմանան ու կը հեզնուին, այլեւս հինցած ու նոր սերունդի արթնութեան ու իմացականութեան հակոտնեայ՝ առասպելական աւելորդապաշտութիւններու հետեւանքով:

Ներկայ դարուն ոգին, ըմբռնումը եւ ձգտումը գիտական է, հետեւաբար հետազօտող, փնտռող, վերլուծող, թափանցող ու ըմբոստ:

Գիտութիւնը ճշմարտութիւնը կը փնտռէ միայն, իսկ անիրականն ու անբնականը կը հալածէ:

Յետոյ կրօնքը իբր մարդկային կեանքի հետ կապուած ու անոր ճակատագրով զբաղող հաստատութիւն, պէտք է փոխէ իր խիստ անդրաշարհային հակումները, եւ վերամբարձ աչքերը դէպի վար իջեցուցած գիտէ իր շուրջ անցած դարձած իրականութիւնները: Կրօնքն ու Եկեղեցին որքան մօտիկնան ժողովուրդին՝ որուն աշխարհային ու երկնային բարօրութեան համար աշխատելու պաշտօնն ունին, այնքան աւելի կենսունակ ու օգտակար ոյժեր կը դառնան:

Չէ՞ որ Քրիստոսի նպատակն ալ երկնից թաղաւորութիւնը աշխարհի վրայ հաստատել է: Հետեւաբար կրօնքի եւ իր պաշտօնեաներուն պաշտօնն է ժողովուրդին պէտքերուն եւ պահանջներուն համար մտածել եւ անոնց բարօրութեան ու երջանկութեան մասին մտահոգուիլ:

Քրիստոսի քարոզած մաքուր սկզբունքներուն վրայ հիմնուած դաստիարակութիւն մը միայն կրնայ փրկել աշխարհն ու մարդկութիւնը՝ իրենց պոյութեան սպառնացող ահաւոր վտանգէն:

Հետեւաբար կրօնական սկզբունքներու վերարծարծումն ու քարոզութիւնները առաջին ու ամենաարմատական դարմանը կը նկատենք ներկայ քաոսային ու արիւնոտ իրականութեան, ինչպէս նաեւ ընկերային կեանքի բոլոր մոլորութիւններուն եւ մոլութիւններուն, փորձանքներուն եւ անկումներուն:

Յիկեղեցիներու եւ անոնց պաշտօնեաներուն կողմէն ցոյց տրուած մարտական գիրքէն եւ քաջութենէն կախուած է ամբողջ քրիստոնէական դաւանանքներու յաղթանակը:

Հայկական կեանքին մէջ դէպի կրօն վերադարձի այդ շարժման ղեկավարութիւնը շատ բնականօրէն կը պատկանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիին:

2.— ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ինչպէս անցեալ երկար դարերու ընթացքին, հայ քաղաքական անկախութեան կորուստէն յետոյ, թէ հայրենիքի սահմաններէն ներս եւ թէ անկից դուրս, նմանապէս հիմա Ամերիկայի ստուար հայ գաղութին մէջ, Հայոց Եկեղեցին ստանձնելու է, ոչ միայն ղեկավարութիւնը կրօնաբարոյական դաստիարակութեան, այլ նաեւ առաջնորդութիւնը ազգապաշտպան բոլոր ջանքերուն եւ ծրագիրներուն:

Հայոց Եկեղեցին է, որ իր համազգային հանդամանքով, իր կեդրոնացեալ կազմակերպութեամբ, իր անժըխտելի ու տիրական հեղինակութեամբ, իրաւունք ունի ու ատակ է ստանձնելու այդ անդանցառելի ու փրկարար պարտականութիւնը: Միւս յարանուանութիւնները, Բողոքական եւ Կաթողիկէ, պէտք է ճանչնան այդ ղեկավարութիւնը, եւ իրենց ոյժերը բերեն միացնել ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ջանադրութեանց: Մեր քաղաքական կազմակերպութիւններն ու մշակութային միութիւնները՝ Բարեգործական, Կրթասիրաց եւ Հայրենակցական, պէտք է լծուին ընդհանուր աշխատանքներուն:

Ասիկա կարենալ յաջողութեամբ ի կատար հանելու համար, Հայոց Եկեղեցին պէտք է ենթարկուի կարգ մը բարեփոխութիւններու, որոնք ոեւէ առնչութիւն չունենանալով իր հիմնական սկզբունքներուն, դաւանանքին ու հնաւանդ սովորութիւններուն հետ, կարելի է ղերուութեամբ ընդունել ընել տալ վերին իշխանութեանց:

Այս տեսակէտէն, առաջին բարեկարգութիւնը, Եկեղեցին քաղաքական շարժումներէ եւ ազդեցութիւններէ ազատելն է: Հայոց Եկեղեցին Ամերիկայի մէջ քաղաքական հարցերով դրադելու պէտք չունի. իր պաշտօնն է հոգեւոր կեանքի եւ տոհմային բարձր առաքինութեանց դասերն աւանդել եւ գաղութին հայկական նկարագիրը աւանդարտ պահել: Հայ Եկեղեցին դարերով իր կազմին մէջ

միացուցած ըլլալով կրօնական ու քաղաքական կրկնակ պատասխանատուութիւնները, այսօր ալ անդալաբար կը շարունակէ այդ ընթացքը, առանց ինքզինքը յարմարցնելու նոր պայմաններուն: Իմ ըմբռնումովս, ժամանակը եկած է, որ Ամերիկայի այս գաղութին մէջ, ուր քաղաքական ուրոյն կեանք ու առանձին պահանջներ դոյութիւն չունին, Հայոց Եկեղեցին դառնայ միմիայն զուտ կրօնական հաստատութիւն, վերապահելով անշուշտ, ի պահանջել հարկին, ազգային ընդհանուր ներկայացուցչութեան մը կազմութեան պահուն՝ իր առաջնութեան բնական իրաւունքը: Հայոց Եկեղեցւոյ բաժանումը քաղաքական կեանքէ ու ազդեցութիւններէ, պիտի զորացնէ իր դիրքը եւ զինքը պիտի դարձնէ աւելի ազդեցիկ ու աւելի հեղինակաւոր, իր կրօնական եւ մշակութային աշխատութեանց մէջ:

Եկեղեցական բարեկարգութեանց մասին խօսելու ժամանակ բոլորիս ալ ուշադրութիւնը կ'ուղղուի կարգ մը հիմնական փոփոխութիւններու, նամանաւանդ կուսակրօնութեան ջնջումին, եւ այսպիսի խիստ վիճելի խնդիրներու: Ճիշտ է թէ որքան շուտ ըլլան այս հիմնական փոփոխութիւնները, այնքան աւելի կ'օգտուի Եկեղեցին ու Հայ ժողովուրդը, սակայն ասոնք ժամանակ, ուսումնասիրութիւն, ընդհանուր հասկացողութիւն, եւ դաստիարակութիւն պահանջող հարցեր են: Մինչդեռ կան շատ մը բարեփոխելի կէտեր, որոնք առանց այս դժուարութիւններուն, միմիայն հասարակ կամեցողութեամբ եւ փոքրիկ զիջողութեամբ կարելի է կարգադրել ու ասանկով բարձրացնել Եկեղեցիներու հմայքը եւ վեհութիւնը: Ու ասոնք պէտք է որ ըլլան անմիջապէս ու ամէն տեղ:

Եկեղեցիներու մէջ կարգ ու կանոնի, լուծեան, հանդարտութեան եւ ճշտապահութեան անհրաժեշտ պահանջներուն մասին է որ կը շեշտեմ հոս: Մրբազան արարողութեանց միջոցին երթեւեկութիւն, անընդհատ շար-

Ժուժ, մանուկներու ճշոյց ու վաղք, ժողովուրդի եւ նոյն իսկ պաշտօնէից միջեւ բարձրաձայն ու անժամանակ, անհարկի խօսակցութիւն կը խանդարեն արարողութիւնները եւ կը նսեմացնեն անոնց վեհութիւնը:

Եկեղեցին ժողովուրդին ու նամանակաւոր նոր սերունդին սիրելի դարձնելու համար շատ կարեւոր են այս բարեփոխութիւնները: Այսօր եկեղեցիներու մեծազոյն մտահոգութիւնը հաւատացեալ ժողովուրդ ունենալու հարցն է: Պաշտամանց ժամանակ եկեղեցիներու թափուր մնալը, անդամակցութեան նուազումը, եկեղեցի յաճախելու դժկամակութիւնը արդիւնք են նոյնքան այս անկարգութիւններուն, որքան ժողովուրդին մէջ տակաւ տարածուող թերահաւատութեան հոսանքներուն:

Եկեղեցին պէտք է սիրելի ու յանկուցիչ դարձնել նոյն իսկ իր բարեպաշտ համայնքին, ապա թէ ոչ պաշտամունքներու ներկայ եղողներու թիւը կը նուազի ու եկեղեցին թափուր կը մնայ: Տօնական օրերուն եկեղեցիները խոնուելու եւ միւս Կիրակիները զանոնք թափուր ձգելու, յոռի եւ ոչ բաղձալի սովորոյթը պէտք է որ հիմնովին վերջ գտնէ:

Հայոց Եկեղեցին անդամակցութեան համար չի կիրարկեր Բողոքական կամ այլ եկեղեցիներու կերպերը: անհկա իր զաւակները կը նկատէ այն ամէնը, որ ծնած են Հայ ու մկրտուած իր աւաղանին մէջ: Հայրական այս պաշտպանութեան ձեւը հոգեկան ու բարոյական որոշ նշանակութիւն կրնայ ունենալ, սակայն կաղմակերպական զօրեղութեան եւ տնտեսական անկախութեան տեսակէտներէն ունի իր թերութիւնը: Հայոց Եկեղեցին եւս կիրարկելու է անդամակցութեան ձեւը, իւրաքանչիւր անհատ կամ ընտանիք անդամագրելով իրենց կարողութեան ու կամեցողութեան յարմարագոյն տուրքով մը: Այս ձեւը թէ աւելի պիտի պարտադրէ անդամները եկեղեցի յաճախելու եւ թէ պիտի աղատէ մեր Հոգաբար-

ձութիւնները միմիայն տնտեսութեան վրայ մտածող եւ նիւթական հասոյթներու համար աշխատող մարմիններ ըլլալու կաշկանդումներէն: Եկեղեցին հաստատուած կ'ըլլայ նիւթապէս աւելի զօրեղ հիման մը վրայ, եկեղեցականները կը վճարուին ճիշտ ժամանակին ու բաւարար վարձատրութեամբ, ու ասիկա պատճառ կը դառնայ որ միանգամ ընդ միշտ ջնջուի մուրացիկի ու ընչաքաղցի այն տպաւորութիւնը զոր մեր ժողովուրդը կը կրէ իր եկեղեցական պաշտօնեաներէն, իրենց պարտականութեանց ընթացքին անկալած նիւթական վարձատրութեան եւ նոյն իսկ պահանջին հետեւանքով: Եկեղեցականներ լիովին վճարուելու են եւ Հայոց Եկեղեցիին մէջէն միանգամ ընդ միշտ վերնալու է խորհուրդներու կատարման եւ տունօրհնեքներու ընթացքին քահանաներու նուէրներ տալու եւ անոնց կողմէն վարձատրութիւն սպասելու նուաստացուցիչ եւ միշտ բամբասանքի դուռ բացող սովորոյթը:

Քահանաներն ու եկեղեցական պաշտօնեաները պէտք է լիովին վճարուին ըսուեցաւ վերեւ: Ասիկա պէտք է ըլլայ լիակատար վարձատրութիւն՝ պաշտօնին եւ ծառայութեան քարձրութիւնն առնելով իբր վարձատրութեան հիմ, եւ ըստ այնմ անոնցմէ պահանջելու է գործ: Հայ ժողովուրդը ժլատ է իր պաշտօնեաներու վճարել իրենց պաշտօնին վայել շաքաթական, ու անխիղճ քննադատութեան կ'ենթարկէ քիչ թէ շատ գոհացուցիչ վճարում ստացող եկեղեցականը: Սխալ մ'է ասիկա, որ պէտք է շտկուի, եթէ կ'ուղենք մեր եկեղեցական շարքերուն վրայ աւելցընել կարող ու զարգացած կղերականներ եւ ոչ թէ հանրութեան վրայ բռն եղող եւ իրենց օրապահիկը այլ ձեւով վաստակելու անկարող անյարմար ու անպէտ պաշտօնեաներ:

Հայ ընկերային, ընտանեկան ու անհատական կեանքի մէջ պահանջուած զարթնումը յառաջ բերելու համար պէտք ունինք զարգացած ու պատրաստուած եկեղեցա-

կաններու. եկեղեցականներ՝ որոնք կրօնքը նկատեն ոչ թէ ապրուստի, այլ ծառայութեան միջոց. եկեղեցականներ՝ որոնք հասկնան մեր ժողովուրդին, նամանաւանդ նոր սերունդին հոգեկան ու իմացական պահանջները, եւ եկեղեցականներ՝ որոնք ըլլան այնքան լայնախոհ, որ եկեղեցին չնկատեն նեղմիտ ու վիճելի վարդապետութեանց դաշտ եւ մարդիկ միայն երկինքի համար պատրաստելու միջոց, այլ արդիական պէտքերու եւ պահանջներու նուիրուած եւ մարդկութեան աշխարհային կեանքին բարօրութեան ու երջանկութեան համար եւս աշխատող հաստատութիւն:

Ժողովուրդին նուիրատուութեամբ կանգուն կեցող մեր եկեղեցիները պէտք է ապրին ժողովուրդին համար միայն, ու առաջնորդուն ժողովուրդին կենսական շահերով:

Այս նպատակաւ պէտք է պատրաստել նոր եկեղեցականութիւն մը, Հայկական ու Ամերիկեան բարձրագոյն դաստիարակութեամբ, ու այս նպատակին յաջողութեան համար Ամերիկահայութիւնը Առաջնորդարանին տալու է հարկ եղած նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւնը:

Հայ Եկեղեցւոյ փայլը աւելցնելու եւ ժողովուրդին մէջ հայկական երաժշտութեան սէրը մշակելու համար երգեցողութիւնները պէտք է ըլլան ներդաշնակ ու կատարեալ եւ բոլոր եկեղեցիներն ալ դորձածելու են նոյն եղանակը: Առաջնորդարանը պէտք է մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնէ այս խնդրոյն:

Եկեղեցւոյ բեմէն տրուած քարոզները անհրաժեշտ է որ ըլլան հոգեչունչ եւ դաստիարակիչ ու ամբողջովին նպատակուած՝ որոչ ուղղութեամբ:

Կիրակնօրեայ դպրոցներու ղեկավարութեան եւ օգտակարութեան մասին պիտի խօսինք յետոյ, Հայ դպրոցներու նկատմամբ ընելիք խորհրդածութեանց ընթացքին:

Այս բոլորն ընելու համար Առաջնորդարանը իր ձեռքին մէջ ունենալու է նիւթական առատ ու բաւարար պիւտճէ, որուն դոյացման միջոցներուն եւ մատակարարութեան կերպերուն մասին յաջորդիւ:

3. — ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

«Կրթութիւնը օրօրոցէն կ'սկսի» ըսուած է իրաւամբ, ու ամենուն կողմէն կը յեղյեղուի սոյն ճշմարտութիւնը անընդհատ: Բայց քանինն՞րն են իսկապէս որ կը դորձադրեն զայն, քանինն՞րն են, որ մասնաւոր ուշադրութիւն կուտան իրենց դաւակներու հիմնական ու լիակատար կրթութեան: Մանուկներու ամենակարեւոր դպրոցը տունն է եւ լաւագոյն դաստիարակները ծնողքն են, մանաւանդ մայրը, որովհետեւ տան անմիջական մթնոլորտին մէջ ու մօր ղեկավարող խնամքին տակ, մատաղ հասակէն, մանուկը կը մարդուի այն բոլոր կենսական ու նախութիւններուն, սովորոյթներուն, եւ առաքինութեանց մէջ, որոնք յետոյ իր նկարագրին մասը պիտի կազմեն:

Անհատի մը նկարագրի հիմքերը նախնական քանի մը տարիներու մէջ կը դրուին եւ որքան լաւ ըլլան ազդեցութիւնները, որքան բարոյաշունչ ըլլան տպաւորութիւնները եւ որքան ազդանուէր ըլլան ուսուցումները, այնքան առողջ ու զօրաւոր կ'ըլլայ նկարագրիւրը, իբր անհատ ու իբր հանրային մարդ: Ծառը բարակ ու թաց եղած միջոցին կը շտկեն, որովհետեւ երբ բունը հաստնայ, այլեւս զայն շտկելը անկարելի ու անյոյս դորձ կը դառնայ:

Դժբաղդաբար այսօր, Ամերիկահայ նոր սերունդը, ծնողաց անհեռատեսութեան եւ անխուժութեան հետեւանքով, ինչպէս նաեւ օտար ու անբաղձալի աղղեցութեանց ներքեւ, չի ստանար՝ ոչ միայն տոհմային, այլ

նոյն իսկ անհատական առողջ ու նպատակայարմար դաստիարակութիւն: Մնողներ մեծաւ մասամբ անպատրաստ ու անատակ են այդ տեսակ դաստիարակութիւն մը տալու իրենց զաւակներուն: Առաջնորդող ձեռքեր ալ չկան պահանջուած ուղղութիւնը տալու այս կարեւոր ու անղանցառելի պահանջին:

Ու արդիւնքը այն կ'ըլլայ, որ մեր նոր սերունդը կամաց կամաց կը թօշնի օտար ազդեցութիւններու ու ծացնող շունչին ներքեւ, եւ այն բոլոր գողտրիկ ու բաղձալի յատկանիւնները, որոնք հայունն էին, տակաւ կը մոռցուին ու կը կորսուին առյաւէտ:

Մնողասիրութիւն, հնազանդութիւն, մեծերու հանդէպ յարգալիր վերաբերմունք, որոնք այնքան զօրեղ մասերը կը կազմեն հայկական նկարագրին, սկսած են թուլնալ, ու բոլորովին օտարածին սովորութիւններ կը զբաւեն անոնց տեղը:

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կողքին գոյութիւն ունեցող Կիրակնօրեայ դպրոցները, որոնք շատ բնականօրէն պէտք էր լրացնէին ընտանեկան դաստիարակութեան պակասը, գէթ կրօնաբարոյական տեսակէտէն, ոչ մէկ բերար ազդեցութիւն ունին, իրենց անկազմակերպ ու անկերպարան վարչութեան հետեւանքով:

Հայ նոր սերունդի ընտանեկան ու կրօնաբարոյական դաստիարակութեան ղեկավարութիւնն ալ լիովին կը պատկանի Հայաստանեայց Եկեղեցիին, ինչպէս նաեւ միւս յարանուանութեանց եկեղեցիներուն:

Ամերիկահայոց Առաջնորդարանը պէտք է ստանձնէ առաջնորդութիւնը ընտանեկան, տոհմային ու կրօնական այս յոյժ անհրաժեշտ դաստիարակութեան, որուն պէտք է թափ տրուի մասնաւորապէս ուսումնասիրուած ծրագրով:

Ամերիկահայ Երեսփոխանական Ժողովները պէտք է լրջօրէն զբաղին այս կենսական հարցով եւ ստեղծեն մաս-

նաւոր յանձնախումբեր, որոնց գործը ըլլայ ուսումնասիրել պէտքերն ու պահանջները, գտնել թերութիւնները, եւ ծրագրել յարմարագոյն միջոցները այս կենսական նպատակի յաջողութեան համար:

Մասնաւորապէս պատրաստուած, դաստիարակուած ու մարդուած շրջուն ու մնայուն դաստիարակներ նշանակուելու են, որոնք քաղաքէ քաղաք պտտելով հսկեն դպրոցներուն եւ ուշադրութիւն դարձնեն, որ թափուած ջանքերը պարապը չերթան ու կատարուած գոհողութիւնները լաւագոյն արդիւնքը տան:

Ամենօրեայ հայկական դպրոցներուն մէջ պէտք է գործածուին նոյն դասագիրքերը եւ ուսուցման նոյն կերպերն ու պայմանները, մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնելով հայերէնի անթերի կրթութեան, հայոց պատմութեան եւ գրականութեան դասերու զօրեղացման եւ տոհմային առողջ դաստիարակութեան:

Կիրակնօրեայ դպրոցները ստանձնելու են որոշ եւ նոյնանման վարողութիւն հայ մանուկներու կրօնաբարոյական կրթութեան, Հայոց Եկեղեցւոյ պատմութեան եւ անոր իրական ոգւոյն մասին նուիրուած դասաւանդութեանց մէջ, ու նաեւ անոնց սորվեցնելու են հայկական երաժշտութիւն ու եկեղեցական երգեցողութիւն:

Մեր եկեղեցական պաշտօնեաները, նամանաւանդ հովիւները, ըլլան անոնք քահանայ, վարդապետ, քարոզիչ կամ պատուելի, պէտք է ժողովուրդին հետ ու անոր մէջ ապրին: Կիրակնօրեայ պաշտամունքները բաւական չեն ժողովուրդին մէջ կրօնասիրութիւն, բարոյականութիւն, հայրենասիրութիւն եւ այլ առաքինութիւններ սորվեցնելու: Անհատական յաճախակի ու նպատակաւոր այցելութիւններ անհրաժեշտ են: Եկեղեցականները միայն տօնական օրերուն տուն օրհնելու, կամ հիւանդութեան, հարսանիքի ու մահերու առթիւ այցելութեամբ բաւականանալու չեն, այլ իրենց այցելութեան

նպատակն ըլլալու է, խրատելու թերացողները, քաջալերելու ջանացողները, հետաքրքրելու ուժացողները, պարտականութեան հրաւիրելու անտարբերները եւ եկեղեցի հրաւիրելու անպարտաճանաչ հասարակութիւնը:

Նոր սերունդին օգտակարութեան համար անհրաժեշտ է պատրաստել նոր եկեղեցականութիւն մը, ամերիկեան բարձրագոյն դաստիարակութեամբ եւ հայ եկեղեցական որոշ ու հաստատուն կրթութեամբ: Ամերիկայի մէջ անդամ կարելի է պատրաստել եկեղեցականներ, որոնք աւելի ծանօթ ըլլալով միջավայրի պէտքերուն եւ պահանջներուն, եւ տիրացած ըլլալով անդրիերէն լեզուին ու ամերիկեան եկեղեցիներու վարչական ձեւերուն եւ լայնատեսութեան, պիտի յաջողին աւելի դիւրութեամբ շաղուիլ նոր սերունդին հետ ու անոնց ըմբռնումներուն եւ ակնկալութեանց համաձայն վարել Հայոց եկեղեցին, զայն դարձնելով իրական ու կենդանի ոյժ մը:

Հայոց եկեղեցիին վիճակուած է ասպազայ հայ սերունդները հայ պահելու ինչպէս նաեւ անոնց մէջ տոհմային ու բարոյական ուժեղ նկարագիր կերտելու սըրբազան պաշտօնը:

Հայոց եկեղեցիին անյետաձգելի պարտականութիւնն է նաեւ կուրիլ իր ժողովուրդին մէջ ծայր տուող եւ տակաւ առ տակաւ արմատացող մոլութիւններուն եւ կործանարար սովորոյթներուն դէմ ու յաղթահարել բոլոր չար ու վատթարացնող ազդեցութիւնները:

Գինեմոլութիւն, բազդախաղ եւ բազում այլ ազդաբանդ ու տնաւեր սովորութիւններ ու յոռի ունակութիւններ արմատախիլ ընել եւ հայ ընտանիքներու մէջ բարոյական բարձր սկզբունքներ հաստատել՝ եկեղեցիին ու եկեղեցականին աւագ պարտականութիւնն է:

Ժողովրդական դաստիարակութեան, մտաւոր եւ իմացական բարձրացման, ինչպէս նաեւ նկարագրի ազնուացման համար եկեղեցական քարոզներէն զատ նաեւ

կազմակերպելու է պարբերական ու շարունակական դասասուսուցիչներ եւ ստեղծելու է մաքուր գրականութիւն ու ընթերցանութեան առատ նիւթ, թերթերով, հանդէսներով եւ գրքերով:

Այս ընդարձակ, մեծածախս ու դժուարին, բայց միեւնոյն ժամանակ խիստ օգտակար ծրագիրը յաջողցնելու համար, անհրաժեշտ է Առաջնորդարանը օժտել բաւարար պիւտճէով մը, որպէս զի անիկա միջոցն ու տրամադրութիւնն ունենայ լծուելու այս փրկարար ծառայութեան: Տարեկան քսանեւհինգ հազար տոլարի գումար մը բաւական է ստեղծելու եւ յաջողութեամբ շարունակելու այս խիստ օրհնաբեր գործունէութիւնը: Ու այս գումարը, նոյն իսկ ատոր կրկնապատիկը, անշան գումար մըն է, այս բազմանդամ ու նիւթապէս բազդատարար յոյժ բարեկեցիկ դաղութիւն համար: Այս դաղութը ունի նաեւ բարի կամեցողութիւն, ինչպէս նաեւ զոհաբերելու եւ նուիրումի մեծ ու անընկճելի ոգի: Միայն կազմակերպութիւնն ու առաջնորդութիւնն է կարեւորը, ու այդ դերը պէտք է կատարէ Հայոց եկեղեցւոյ Ամերիկայի պաշտօնական հեղինակութիւնը, Առաջնորդարանը:

Ինչո՞ւ համար ամէն հայու կամ ամէն հայ ընտանիքի վրայ չգրուի որոշ տուրք մը՝ որը շատ մեծ ըլլալու ալ պէտք չկայ, ու անոր եկամուտը յատկացուի վերոյիշեալ ծրագիրներու յաջողութեան համար: Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն Առաջնորդ Հայրը արդէն ըսկսած է «ամէն հայ մէկ տոլար» տուրքի դրութիւնը, անոր եկամուտով վճարելու Առաջնորդարանի պարտքերը եւ ստեղծելու կարեւոր գումար մը ժողովուրդի կրօնական ու ազդային պէտքերուն գոհացում տալու նպատակով: Ինչո՞ւ համար չքաջալերել այս ձեռնարկը եւ չտեւականացնել Առաջնորդարանի այս նախափորձը, եւ Առաջնորդարանը չօժտել նիւթական բաւարար եկամուտ:

տով, վերոյիշեալ նպատակներն ու ծրագիրները յաջողութեամբ ի կատար հանելու համար:

Ահաւասիկ դարմաններու ամենէն դրականը ու ամենէն գործնականը:

Ոստէն գործի անցնելու է:

Հոն է փրկութիւնը:

4.— ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌՈՂՋ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ահաւասիկ կ'ապրինք անանկ չըջանի մը մէջ, ուր մարդկութիւնը արիւնի եւ բոցերու նոր մկրտութեան մը դժնդակ վայրկեանները կ'ապրի: Մեծ սկզբունքներ, նըւիրական գաղափարներ, սրբագործուած արժէքներ այսօր աննախընթաց ու ահաւոր փորձերու կ'ենթարկուին: Փոքր ժողովուրդներու կեանքն ու գոյութիւնը այսօր հիմնապէս վտանգուած է, երբ հսկայ կայսրութիւններ ու զօրեղ հանրապետութիւններ իրենց կենաց ու մահու կռիւմարտը կը մղեն ջղապիրկ ու սարսափահար վըճուականութեամբ:

Փոքր ազգերու եւ ժողովուրդներու իրաւունքներու այս լայնածաւալ կրճատումներուն եւ անոնց գոյութեան հանդէպ ցոյց տրուած անողոք անփութութեան ի տես, կը սահմուկին մեր հոգիները, եւ վայրկեան մը անկայուն հանգստութիւնը կ'ունենանք մտածելով, թէ գէթ առ այժմ մեր Հայրենիքը անհաւատալի բաղդաւորութեամբ զերծ կը մնայ այն հրաշէկ գեհնէն, որուն մէջ ճարձատամահ կ'ըլլան նորարողը սերունդներու սիրելագոյն ու առոյգ ծաղիկները:

Բարեբաղդաբար Հայաստան, շնորհիւ իր ներկայ քաղաքական կապակցութեան եւ վայելած զօրեղ հոգատարութեան, ազատ է ու չարիւնիր: Մենք մեր ամբողջ էութեամբն ու բովանդակ հոգիով կը բաղձանք շարու-

նակութիւնը այս խաղաղ վիճակին: Վաղուան չնախատեսուած հաւանականութիւններու մտաբերումը սակայն մեր հոգիներն ալ կը լեցնէ սարսափով ու սոսկումով:

Այս ժամանակաւոր հանգիստը մեր հայրենի ժողովուրդին, սակայն երբեք չամոքեր կսկիծն ու մորմոքը, զոր կ'ղգանք մենք ի տես այն աղէտներուն ու անգուշակելի վտանգներուն, որոնց ենթակայ կրնան դառնալ մեր գաղութները Ֆրանսայի, Պալքաններուն, Միւրիոյ եւ Եգիպտոսի մէջ, ուր պատերազմի սարսափները կ'իշխեն կամ վտանգները կ'սպառնան: Դեռ հազիւ իրենց հանդիստը գտած, իրենց համար նոր կեանք ստեղծած ստուար գաղութներ, երէկուան արհաւիրքներուն, անկայուն ու թափառական կեանքին մղձաւանջը սկսած են ապրիլ:

Հայրենիքի ամբողջութեան եւ գաղութահայերու կեանքին ու բարօրութեան սպառնացող այս ահազգեցիկ կարեւրութիւնները սակայն, մեղի մոռցնելու չեն այն անարին, անտանջանք, բայց վստահօրէն վնասակար կազմալուծումը, որուն կ'ենթարկուին մեր գաղութները, մասնաւորաբար Ամերիկահայ գաղութը:

Սակայն պէտք է ապրի Հայաստան, պէտք է ապրի գաղութահայութիւնը: Անոնց ապագային մասին տարակուսանք ապրեցնել մեր հոգիներուն խորը եւ անոնցմով անճրկիլ ու կենսադրկուիլ, ուժաթափուիլ ու կործանարար հոսանքներու անձնատուր ըլլալ, լքելով մեր հայրենաբաղձ իտէալները եւ դասալիք դառնալ մեր պարտաւորութեանց ու պայքարումներուն մէջ, դաւաճանութեան համազօր յանցանք է:

Վաղուան նոր յեղաշրջումները անտարակոյս նոր ու աւելի նպաստաւոր պայմաններ պիտի ստեղծեն: Մարդկային յառաջդիմութիւնը եւ ազատախոհ սկզբունքները չեն կրնար կասիլ ու պարտուիլ բռնակալներու ահաւոր

ու արիւննուշտ հարուածներուն տակ: Ժողովուրդներու աղատութեան եւ անկախութեան դադափարը պիտի յաղթանակէ անպայման եւ աշօրուան սարսափելի փութորիկներէն յետոյ, վաղը աւելի անդորր ու հանգստաւէտ կեանքի մը լաւագոյն օրերը պիտի ապրինք: Արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ եւ արիւնէն ու արհաւիրքէն վերապրողները այս անգամ պիտի ջանան արդարութեան, հաւասարութեան եւ իրաւունքներու ճանաչման զօրաւորագոյն հիմի մը վրայ կառուցանել աշխարհի նոր իրաւակարգերը: Փոքր ժողովուրդներու իրաւունքները պիտի ճանչցուին միանգամ ընդմիջտ եւ աղատութեան նոր թուական մը պիտի բացուի մարդկային քաղաքակրթութեան համար:

Աշօրուան ցրուած, թափառական, պատուհասեալ ու տանջուած հայ բեկորները պատրաստ ըլլալու են վաղուան այդ յուսատու շրջանին, վերագտնելու ինքզինքնին եւ ազգային վերանորոգուած հաւատքով եւ նոր կենսունակութեամբ դիմադրաւելու վերաշինութեան նոր կեանքի պահանջներն ու պարտաւորութիւնները:

Գաղութահայութիւնը եւ մասնաւորապէս Ամերիկահայութիւնը պարտականութեան մեծ բաժին մը պէտք է վերցնէ ազգային վերադարձնումի այդ փրկարար գործին մէջ: Այդ իսկ պատճառաւ անհրաժեշտ է, որ իր մէջ վառ պահէ իր ազգային ապագայ անկախութեան խտէալը եւ կառչի այն ամէն աւանդութիւններուն, առաքինութիւններուն, հաստատութեանց եւ տոհմային կենսանորոգ ոյժերուն, որոնք պահած են զինքը դարերու ընթացքին:

Գաղութահայութեան կեանքը փրկելու եւ անոնց վերջնական ու անդառնալի կորուստը արդիւնելու համար, եւ միեւնոյն ժամանակ զանոնք այլասերումի ու ապագայինացման վտանդներէն զերծ պահելու նպատակաւ, մենք պէտք ունինք հիմնական ու զօրաւոր ԴԱՐՄԱՆԻ մը,

դարման մը որ ըլլայ այնքան աղու որքան հրէական դադութները անվթար ու անձոյլ պահող ազգակները:

Այդ մեծագոյն ազդակը ու հիմնական դարմանը Հայուն գոյութեան իրաւունքի մասին գորաւոր հաւատք ու մեր ցեղային քաղաքակրթական առաքելութեան մասին խոր համոզում ունենալն է: Այդ հաւատքն ու համոզումը պիտի պարտադրեն մեզ կառչելու մեր ցեղային առաքինութիւններուն եւ ազնուագոյն յատկանիշներուն եւ պիտի արդիւնեն մեզի որդեգրելու այն շատ մը յոռի ու ազգաքանդ ունակութիւններն ու նորոյթները, որոնք մեր ցեղային հարադատ ներշնչումները կ'եղծանեն ու մեզ ենթակայ կ'ընեն անմիջական այլասերումի վտանգներուն:

Մեր գաղթաշխարհի նոր սերունդները հայ պահելու եւ զանոնք վաղուան վերաշինեալ Հայաստանի մը յարմարագոյն ատաղձ պատրաստելու համար, ու միեւնոյն ժամանակ զանոնք մոլութիւններէ, զեղիւթիւններէ, սխալներէ եւ սայթաքումներէ զերծ պահելու նպատակաւ, պէտք է անոնց ներշնչել Հայ ժողովուրդի անկորնչելիութեան գաղափարը: Դարմաններու մեծագոյնն ու հիմնականն է ատիկա:

Ատոր համար պէտք է անոնց մատչելի ընել հայկական պատմութիւնն ու աւանդութիւնները եւ սովորեցնել անոնց հայկական անցեալ դարերու մշակութային բարձր ծառայութիւնները՝ թէ իր ցեղին եւ թէ մարդկութեան: Հրեայ ցեղը իր նոր սերունդները կը պահէ իր անցեալի պատմութեան ու քաղաքակրթութեան փառքերուն ու սուցումներովը, եւ հրէական ցեղին ապագայ առաքելութեան հեռապատկերովը: Հրեայ ժողովուրդին մշակութային առանձնատուկ ներշնչումներն են, որ զերծ կը պահեն զինքը ապագայինացումէ եւ կորուստէ: Ինչո՞ւ մենք եւս չկառչինք մեր ցեղի մշակութային առանձնա-

յատուկ ձգտումներուն եւ ինքնայատուկ ներշնչումներուն :

Այս մեծազոյն նպատակը եւ հիմնական դարմանը յաջողցնելու համար, անհրաժեշտ է մեր նոր սերունդներուն, շատ մատող տարիքէն սկսեալ, աւանդել հայ պատմութեան, աւանդութեանց, մշակութային արտադրութեանց, եւ քաղաքակրթութեան մատուցած ծառայութեանց մասին մասնաւոր հողատարութեամբ պատրաստուած դասեր: Միայն հայերէն ուսուցանելը բաւական չէ: Պէտք է շեշտել այն բոլոր ազգային առաւելութիւնները — ցեղային տոկոճութիւն, կենսունակութիւն եւ դիմադրականութեան հիմ կազմող պատճառներ — որոնք կրցած են ապրեցնել զինքը, մինչ իր դրացի շատ աւելի զօրեղ կայսրութիւններ, ժողովուրդներ ու ազգեր կորսուած են ընդմիջտ:

Նոր սերունդին մէջ մշակելու է իր ցեղին անցեալով հպարտ զգալու եւ իր Հայ ըլլալուն համար ամօթ ու պըղտիկ չզգալու անհրաժեշտ մտավիճակը: Ատիկա խիստ անհրաժեշտ է նոյն իսկ անձնական յառաջդիմութեան եւ անհատական յաջողութեանց համար:

Պէտք է գիտնայ հայ մանուկը թէ ինքը դաւակն է զօրեղ ցեղի մը, որ Ասիոյ խորերը ինկած՝ մեծազոյն ծառայութիւնները մատուցած է մարդկային քաղաքակրթութեան, պատուար կանգնելով հեթանոս հորթաներու արշաւանքներուն դէմ, նոր գաղափարներու, նոր կրօնքներու, նոր ըմբռնումներու լուսաւոր ջանք իր ձեռքին բռնած: Պէտք է գիտնայ թէ հայ ժողովուրդը առաջիններէն եղած է որ արիւնայի ու յաղթական պայքար մղած է ցեղային անկախութեան եւ խղճմտանքի ազատութեան ի խնդիր, երբ այսօրուան քաղաքակիրթ մարդկութիւնը բարբարոսական կեանք կ'ապրէր եւրոպական անտառներու խորը:

Իր ցեղային արժանիքներուն ու մշակութային ժառանգութիւններուն գիտակ ու անոնցմով հպարտ սերունդ մը վստահօրէն զերծ կը մնայ կորուստէ եւ աւելի ճակատաբաց ու անվեհեր կը մղէ իր ցեղային ու անհատական գոյամարտը:

Հայկական դպրոցներու ջանքն ու նպատակը պէտք է ըլլայ այս տեսակ դաստիարակութեամբ պատրաստել մեր նոր սերունդը:

5. ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ ՈՒ ՀԱՅ ԵՐԳԸ

Հայ ժողովուրդի ապագայ մեծութեան ու անկորընչելիութեան նկատմամբ ունեցած մեր զօրաւոր հաւատքն ու խոր համոզումը եւ Հայուն քաղաքակրթական ու մշակութային կարողութեանց ու ինքնայատուկ ըստեղծագործութեանց մասին մեր նոր սերունդին ստացած ներշնչումները, տոճմային պատմութեան ու աւանդութիւններու անխոնջ ու յարատեւ ուսուցմամբ, պիտի ըստիպեն մեզ աւելի հաւատարիմ դնուելու մեր ազգային դարաւոր ու կենսական ժառանգութիւններուն, որոնցմէ ամենէն կարեւորը Հայուն ԳՈՂԱՐ ԼԵԶՈՒՆ է:

Ազգապահպանութեան զօրեղ ազդակներէն մին է մեր լեզուն, որ իր հնութեամբ, իր զեղեցիկութեամբ, իր հնչական քաղցրութեամբ եւ քերականական կերտուածքով, հոյակապ ժառանգ մ'է, մեր նախահայրերէն մեզի կտակուած, ու զայն կենդանի ու անաղարտ պահել մեր հայրենասիրական աւագ պարտականութիւնն է:

Շատեր թերեւս պիտի փորձեն առարկել, թէ այս երկրի ամենակուլ հալոցին մէջ, ուր տիրապետող լեզուն այնքան արագ մոռցնել կուտայ բոլոր ցեղերուն իրենց մայրենի լեզուները, դժուար ու թերեւս անկարելի փորձ մը պիտի ըլլայ Հայ նոր սերունդին Հայերէնը սիրելի դարձնել ու ստիպել զանոնք որ Հայերէն խօսին: Ըլլան

Թերեւս շատեր ալ, որ յումպէս ու անմիտօրէն Թափ-
ուած ջանքեր նկատեն այդ ուղղութեամբ կատարուած
աշխատանքները:

Ի այց ճշմարտութիւնը կայ ու կը մնայ, թէ՛ մեր
գոյութեան պահպանումին համար ստիպուած ենք ապ-
րեցնել այն ամէն ազդակները, որոնք Թերեւս առանձին
առանձին անբաւական ու անզօր ըլլան նպատակուած մեծ
գործը յաջողութեամբ պսակելու, սակայն բոլորը միա-
սին ու հաւաքաբար, պիտի կարողանան իրականացնել
դադութահայութեան տեւականացումը, ու չեզոքացնել
հակառակ ու քանդիչ ազդեցութիւնները:

Իր ցեղին յաւերժացման հաւատացող ամէն Հայ
պէտք է իր տան մէջ Հայերէն խօսի եւ իր զաւակներուն
հայերէն խօսիլ սորվեցնէ: Մայրենի լեզուով արտայայ-
տուելու կարողութիւնն ու սովորոյթը մտափիճակ մը
կ'ստեղծէ մեր նոր սերունդին մէջ որ խիստ կարեւոր է
մեր ազգանուէր ձեռնարկներու յաջողութեան համար:
Հոգեբանական այդ ազդակը անզանցառելի պէտք մըն է,
ու զայն ստեղծել մեր բոլորիս ալ սեւեռակէտը պէտք է
ըլլայ:

Որքան կը հրճուին մեր հոգիները, երբ հայ երիտա-
սարդի մը հետ ամուսնացած օտարուհի մը հայերէն խօ-
սիլ կը սովորի: Ոչ թէ միայն կը սիրենք լսել զայն, այլ
նաեւ հպարտ կ'զգանք մեր լեզուով: Եթէ ասիկա է ճշ-
մարտութիւնը, ինչո՞ւ համար մենք չփորձենք մեր լեզուն
սովորեցնել մեր հայ զաւակներուն: Մայրենի լեզուին տի-
րանալով, անոնք ոչ թէ կը վնասուին Անգլիերէն լեզուի
կատարելութեան մէջ, այլ իրենց մտքերը աւելի կը մար-
դուին լեզուաբանութեան մէջ ու ուրիշ լեզու մ'ալ սով-
րած կ'ըլլան:

Իբր Ամերիկեան քաղաքացիներ մեր որդեգրած հայ-
րենիքին հանդէպ անհաւատարմութիւն ցոյց տուած չենք
ըլլար, ոչ ալ զլացած կ'ըլլանք մեր քաղաքացիական

պարտականութիւնները լիովին ու անթերի կատարել,
եթէ մեր տուններուն, մեր ժողովներուն, մեր հաւաքոյթ-
ներուն մէջ ու մեր ձեռնարկներու ընթացքին աշխատինք
հայերէն խօսիլ, հայերէն երգել, հայերէն զուարճանալ
ու հայերէն աղօթել: Ընդհակառակը միայն ճշմարիտ ու
հաւատարիմ հայ մը կրնայ ճշմարիտ ու հաւատարիմ
Ամերիկեան քաղաքացի դառնալ:

Հոս աւելորդ չենք սեպեր կրկնել թէ Թուրքերէնի
գործածութիւնը հայ տուններէն ներս ու հայ շրջանակնե-
րու մէջ պէտք է բացարձակապէս դադրի: Ինչպէս այս
յօդուածներուն սկիզբը շեշտեցի, ոչինչ ունիմ իմ հայ
հայրենակիցներու հանդէպ, որոնք բռնութեան տակ ու
արհաւիրքներու միջոցին ստիպուած են մոռնալ իրենց
մայրենի լեզուն: Ազգային դժբախտութիւն մ'է ասիկա:
Ու զայն պէտք է դարմանել: Հոս ազատ պայմաններու
տակ ջանանք վտարել Թուրքերէնը ու աշխատինք հայե-
րէն սովորիլ: Կը հիանամ ու կը հրճուիմ երբ կը հանդի-
պիմ մեր Թրքախօս ազգակիցներու նոր սերունդին պատ-
կանող բազում ներկայացուցիչներուն, որոնք այնքան
մաքուր, ճշգրիտ ու հարազատ հայերէն մը կը խօսին:
Եւ անոնցմէ շատ շատեր հոս սովորած են: Ինչո՞ւ չընդհան-
րացնենք ասիկա, ու ամէն հայ այս երկրին մէջ Հայերէն
խօսիլ սովորի, ՈՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԻ:

Հայերէն խօսելու այս ազգային անզանցառելի պար-
տականութեան կը յաջորդէ սէր դէպի հայկական երգը
ու անոր հետ համահաւասար հայկական պարերը: Ու
հիմա կը մօտենանք այն խիստ փափուկ հարցին ու կարե-
ւոր պատճառին, որ գլխաւորաբար սկիզբ տուաւ այս
յօդուածաշարքին, որուն դարմանը՝ թէեւ դժուար, բայց
խիստ կարեւոր է մեր ցեղային մշակոյթն ու նկարագի-
րը քարձր եւ անաղարտ պահելու համար:

Հոս նախ կ'ուզեմ զօրաւոր կերպով շեշտել թէ հայ
հասարակութեան ուրախութեան, խրախճանքին, երգե-

լուն ու պարելուն չէ որ հակառակ եմ: Ընդհակառակը ուրախութիւնն ու խրախճանքը ազգի մը երջանիկ ու առողջ կեանքին արտայայտութիւններն են: Սակայն ազգային առողջ կեանքն ու կենցաղը կը պահանջեն որ հայկական բնոյթ կրեն մեր հաճոյքները, հայկական ըլլան մեր արտայայտութիւնները, հայկական ըլլան մեր երգերն ու պարերը:

Պարը գեղարուեստ մըն է եւ անյիշատակ զարերէ ի վեր գործածուած է նոյն իսկ նախապատմական ժողովուրդներու կողմէ, ոչ թէ միայն հաճոյքի ու զուարճութեան համար, հապա նոյնիսկ իր կրօնական զգացումներուն եւ պաշտանքին արտայայտութեան համար: Բայց պարն ալ գեղարուեստ ըլլալէ կը դադրի ու կը նւաստանայ, երբ անիկա եւս մեր ակնարկած երաժշտական գոեհիկ եղանակներուն եւ անամօթ երգերուն նման, փոխանակ մեր գեղեցկագիտական բարձր զգացումներն յուզելու, մեր անասնական անբարոյիկ բնազդները կը շոյէ: Ասիկա այնքան ճշմարիտ է ամերիկեան կամ եւրոպական որքան արեւելեան պարերու համար: Հետեւաբար մեր բոլոր պարահանդէսներուն մէջ ու խրախճանքներու ընթացքին պէտք է անաղարտ պահենք պարելու այս բարոյական ու գեղեցկագիտական յատկանիշը, ու վտարենք ինչ որ օտար, անհարազատ ու այգանելի է:

Որքան գեղեցիկ են հայկական խմբական պարերը, հայկական եղանակներով ու երգերով առաջնորդուած, ու ոչինչ կայ դատապարտելի այն անջատ պարերուն, թեւ խաղերուն եւ զոյգ պարերուն մէջ, երբ ոչ-առարկելի եւ սրտայոյզ եղանակներու ներչնջման տակ կը կատարուին սիրուն, շնորհալի ու գովելի ճկունութեամբ եւ հիասքանչ նրբութեամբ ու նազանքով:

Ես երբեք չեմ բաժներ շատերու այն առարկութիւնը թէ հայկական երաժշտութիւնը խեղճ է ու անբաւական մեր խրախճանքներուն եւ պարերուն համար: Ընդհակա-

ռակը խիստ ճոխ ու հարուստ է, եթէ ուզենք փնտռել, գտնել ու սիրելի դարձնել զանոնք հայ հասարակութեան ամենուրեք: Թրքական բունակալութեան ու հալածանքներուն ներքեւ, արգիլուած ու հալածուած են նաեւ հայկական երգերն ու երաժշտութիւնը եւ ճնշուած հայութիւնը իւրացուցած է իր թշնամիին լեզուն ու եղանակը: Տարակոյս չկայ թէ անոնցմէ շատերը նոյնիսկ հայ երաժիշտներու հեղինակութիւններն են, արտայայտուած թուրքերէն տգեղ ու անիմաստ բանաստեղծութեամբ:

Մեր երաժիշտները, որոնք այսօր հրապարակի վրայ են ու ընթացք կուտան ներկայ խրախճանքներու, նշանատուներու, հարսանիքներու, դաշտահանդէսներու եւ բոլոր հաւաքոյթներուն մէջ, երբեք յանցաւոր չեն ու ոչ ալ մեղադրելի, որովհետեւ անոնք կուտան ինչ որ ժողովուրդը կը պահանջէ: Անկասկած անոնք նոյն կարողութեամբ եւ նոյն տաղանդով պիտի հրամցեն մեզ մեր հարադատ եղանակները, եթէ մատչելի ընենք զանոնք իրենց, եւ ընդունելի ժողովուրդին:

Հայկական երգն ու երաժշտութիւնը եղած է ճոխ, երբնեքանց ու մաքուր: Սկսած մեր ժողովրդական անգիր բանահիւտութիւններէն, գողթան երգիչներու գուսանական երգերէն, մեր շարականներէն ու տաղերէն, հայ աշուղներու յորինած ու երգած սիրերգներէն, մինչեւ նոր շրջանի գեղջկական երգերն ու հայ արուեստագէտներու ստեղծագործած քաղցրանոյշ եղանակները, առատ նիւթ կը մատակարարեն մեր երաժշտական բաղձանքներուն լիառատ ու հոգեպարար դոհացում տալու:

Միայն անհրաժեշտ է որ ողբացեալ եւ մեծատաղանդ կոմիտաս Վարդապետի, վաղամեռիկ ու մեծ երաժշտագէտ Սիւնիի հետքերուն վրայ քալող կարող երաժշտագէտներ պրպտեն, հետազօտեն, հաւաքեն, յորինեն ու հայ հասարակութեան մատչելի ընեն հայ երգն ու հայ երաժշտութիւնը:

Այսօր Ամերիկայի մէջ մենք ունինք քանի մը կարող
ու տաղանդաւոր երաժշտագէտներ՝ որոնց անունը հոս
տալ հարկ չեմ տեսներ որոշ պատճառներով, եւ որոնք
հսկայ ջանքեր կը թափեն հայ երգը հայուն սիրելի դարձ-
նելու համար: Ինչո՞ւ ազգային հեղինակաւոր մարմին-
ներու, օրինակի համար Առաջնորդարանի նախաձեռնու-
թեամբ, յանձնախումբ մը չկազմուի այդ երաժշտագէտ-
ներէն ու այլ կարող անձերէ բաղկացած, որոնք հաւա-
քեն, զտեն, համադրեն հայկական երգերն ու եղանակ-
ները ու զայն ժողովուրդին մատչելի ընեն մնայուն պը-
նակներու վրայ եւ նօթագրութիւններով, որպէս զի ամէն
տուն ու ամէն հայ լսէ զանոնք, նուազէ զանոնք, երգէ
զանոնք ու հոգեկան աւելի հարազատ եւ աւելի հոգեպա-
րար հրճուանք ու հիացում զգայ իր էութեանը խորը:

Ահաւասիկ ամենադրական դարմանը եւ ամենա-
զործնական միջոցը, որուն համար այժմէն իսկ պէտք է
գործի սկսինք անյապաղ:

6.— ՀԱՒԱԲԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ԿԱՄԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ

Դարմաններու նկատմամբ ընդհանուր խորհրդա-
ծութեանց եւ համառօտ ուրուագծումի ընթացքին, ջա-
նացի մատնանիչ ընել այն բոլոր դրական ու արմատական
միջոցները, որոնք իմ կարծիքով անհրաժեշտ են բաղ-
ձացեալ արդիւնքին հասնելու համար: Յաւակնութիւն
չունիմ երբեք պնդելու, թէ ատոնք են միակ դարմաննե-
րը, ոչ ալ լիակատար վերլուծում մը կատարողի գոհու-
նակութիւնն ունիմ: Բնաւ երբեք: Ընդհակառակը կը հա-
ւատամ թէ նորանոր թելադրութիւններ, մտածումներ
ու խորհրդածութիւններ՝ աւելի փորձառու, աւելի իրա-
զեկ ու աւելի սրտցաւ ազգայիններու կողմէ, կրնան ընդ-
հանուր խնդրոյն վրայ նոր լոյս ձգել եւ աւելի ուսում-

նասիրուած ու ամբողջական ծրագրի մը կազմութեան
նպաստել:

Ինչ որ ուղեցի փորձել այս էջերուն մէջ, աննախըն-
թաց ու զօրեղ ջանք մըն էր, յանկարծական ու սթափե-
ցուցիչ ցնցում մը յառաջ բերել, ամերիկահայ հասարա-
կութեան խիղճն ու գիտակցութիւնը արթնցնել, հայ ժո-
ղովուրդին ուշադրութիւնը դարձնել իր ցաւերուն ու իր
պէտքերուն, եւ ահազանգը հնչեցնել՝ մօտալուտ վտանգ-
ներուն եւ սպառնալիքներուն դէմ պատրաստուելու հա-
մար:

Իմ փափաքս էր պիտիւն հայ հասարակութեան ընթա-
ցիկ ըմբռնողութիւնը շատ մը արտաքինապէս անվնաս
կարծուած երեւոյթներու, մոլութիւններու եւ օտարա-
մուտ սովորութիւններու նկատմամբ, ցոյց տալ անմեղ
կարծուած շատ մը արարքներու ետեւ թագնուած սպառ-
նալիքները, ու ստեղծել հաւաքական մտավիճակ մը, որ
կարենայ աւելի զգուշաւոր ընթացք մը պարտադրել հայ
հասարակութեան ու նոր սերունդին:

Եւ խորապէս համոզուած եմ, թէ հոս ակնարկուած
շատ մը սխալները անուշադրութեամբ կը գործուին, ան-
խորհուրդ ու անզգայ անտարբերութեամբ կը շարունա-
կուին, եւ թէ սրտցաւ ու անկեղծ ցուցմունքներ, ու
անվերապահ մատնանշումներ պիտի զգացնեն վտանգը
ապագայ աւերին եւ պիտի արգիլեն շարունակութիւնը
այդ սխալներուն ու սայթաքումներուն: Նոյնպէս կը հա-
ւատամ թէ անտարբերութեան քանդիչ թմբիրը պատ-
ճառ կը դառնայ շատերու մոլորումին:

Այս յօդուածաչարքին առթիւ ստեղծուած հետա-
քրքրութիւնը, արտայայտուած բազում նամակներու,
հեռախօսներու եւ անհատական հանդիպումներու միջո-
ցաւ, աւելի եւս կը հաստատեն իմ համոզումներս:

Շիտակ չէ թերեւս հաւատալ թէ ամէն հայ կը սիրէ
այս գրութիւնները: Նոյն իսկ գտնուին ոմանք, որ հա-

կառակ իսկ ըլլան հոս արտայայտուած մտքերէն ոմանց :
Կան նաեւ ուրիշներ, որոնք այս գրութեանց արժէքը
պզտիկցնել կը փորձեն իմ անձիս վերագրուած ճիշտ կամ
վերացածին թերութիւններով, եւ կամ իմ պատկանած
կազմակերպութիւններուն մէջ թերացումներ փնտուելով :
Ճշմարտութիւններու դէմ պայքարելու եւ անոնց արժէքը
պզտիկցնելու համար գործածուած շատ աժանագին ու
տկար դէնքեր են ատոնք :

Այս գրութիւնները ոչ հակառակութեան, ոչ չարամը-
տութեան, ոչ ալ անձնական կիրքերու յագեցման համար
գրուած են : Անոնց նպատակն է սխալները մատնանշել
միայն, հոգ չէ թէ ովքեր ըլլան զանոնք գործողները :
Քոլորովին մաքրակրօնութիւն քարոզել չէ այս էջերուն
նպատակը, ոչ ալ սուրբ ձեւանալու ոեւէ փորձ կայ այս
տողերը շարադրողին կողմէն : Այս սխալներուն համար
բոլորս ալ յանցաւոր ենք, ու բոլորս միասին պէտք է
շտկենք զանոնք : Դատապարտել չէ սոսկ՝ նպատակը այս
գրութեանց, այլ դիտակցել է մեր ներքին ցաւերուն եւ
անոնց դարմանին մասին մտածել հաւաքաբար :

Ուրախալի ու քաջալերական երեւոյթն այն է սա-
կայն, որ հսկայ մեծամասնութիւն կը կազմեն անոնք, ո-
րոնք կը համակրին ու կը ձայնակցին հոս արտայայտուած
միտքերուն : Նպատակը հաւաքական դիտակցութիւն,
խղճահարութիւն, զգուշութիւն եւ ուղղուելու կամեցո-
ղութիւն ստեղծելն է, ու ատիկա պիտի յաջողինք իրակա-
նացնել, եթէ շարունակութիւն տանք այս շարժման, եւ
աւելի խելացի ու շրջահայեաց առաջնորդութեամբ վա-
րենք յաջորդական ձեռնարկները :

Կան շատեր՝ որոնք խորապէս կը հաւատան այս քըն-
նադատութիւններուն, բայց թերահաւատ են անոնց դրա-
կան արդիւնքին մասին : Խափանենք թերահաւատութեան
այդ մեղկացնող ու կենսադրկող ոգին, եւ նոր յոյսով ու

վերանորոգուած հաւատքով լծուինք առաջադրուած գոր-
ծին :

«Ուրիշ ժողովուրդներ ու ազգեր ալ նոյն թերութիւն-
ները կը գործեն», կ'ըսուի մեզի ամէն անոնց կողմէ, ո-
րոնք գործուած չարիքները արդարացնել կը փորձեն : Ին-
չո՞ւ չպատասխանել անոնց թէ մէկ սխալ մը՝ ուրիշ սխալ
մը չարդարացներ, եւ եթէ ուրիշներու ձեռնտու է այդ
տեսակ աղագքանդ արահետներէ յառաջանալ, մեր ժո-
ղովուրդին համար կործանարար ու անդարմանելի ան-
կում մ'է : Ուրիշներ օրինակելու, անոնց սխալներուն հե-
տեւելու այդ աղբալնաս յատկանիշը թող պակաս ըլլայ
մեր նկարագրին մէջ :

«Ժողովուրդը կը նիւրէ ու կը փնտռէ այդ բոլորը,
հետեւաբար գոհացում տալու է անոր պահանջներուն»,
կը յեղյեղեն շատեր, նոյն իսկ հանրային պաշտօնեաներ :
Մեր աղբային, կրօնական, քաղաքական, կրթական ու
բարեգործական բոլոր կազմակերպութեանց պարտակա-
նութիւնն է հոսանքին դէմ կուրծք տալ, ոչ թէ հոսանքն
ի վար թիպլարել : Անոնց գոյութեան նպատակը ժողո-
վուրդին քմահաճոյքներն ու մոլութիւնները փայփայելը
չէ, այլ անոնց ջլատիչ ու փտտեցնող աղբեցութեանց դէմ
պայքարիլն է :

Աղգապահպանումի եւ տոհմային մաքուր նկարագրի
կերտումի դժուարին բայց նուիրական գործին համար
նայի հաւաքական գիտակցութիւն անհրաժեշտ է, յետոյ
հաւաքական կամեցողութիւն :

Այս գեղեցիկ ու ափոփարար հեռապատկերը իրակա-
նացնելու համար ազգային բոլոր հաստատութեանց, քա-
ղաքական կուսակցութեանց, կրթական, բարեգործա-
կան ու շինարարական կազմակերպութեանց միանուագ
ու համերաշխ գործակցութիւնը անհրաժեշտ է :

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ առաջնորդութեան ու դե-
կավարութեան մասին արդէն շեշտեցինք երկար, թուելով

այն կարգ մը պարտականութիւններն ու ձեռնարկները, որոնք իր գործունէութեան սահմանին մէջ կ'իյնան: Նաեւ շեշտեցինք բոլոր միւս մարմիններու օժանդակութեան կարեւորութիւնը:

Ժամանակը եկած չէ՞ արդեօք, որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, որ ճիշտ է թէ հայրենիքի կարիքներուն համար կազմակերպուած մարմին մըն է, ինքզինքը յարմարցնէ նոր պայմաններու յեղաշրջումներուն եւ նոր ու կենսական պէտքերու եւ պահանջներու գոհացում տալու մասին մտածէ: Իր կազմակերպութեան համազգային ու տարածուն հանգամանքը, ինչպէս նաեւ իր ձեռքին մէջ կեդրոնացած հսկայ զումարները կրնան հրաշքներ գործել հայկական գաղութները ուժացումէ ու ձուլումէ փրկելու ծանր աշխատանքներուն մէջ:

Մեր քաղաքական կուսակցութիւնները, որ այնքան գովելի ու արդիւնաւէտ աշխատանք կատարած են գաղթաշխարհի հայութիւնը ՀԱՅ պահելու գործին մէջ, պէտք է մասնաւոր գործունէութիւն մը սկսին ու մարտական աներկիւղ կեցուածքով թուրք կանգնին կործանումի դա՛հավիժող հոսանքներուն առջեւ:

Ռամկավար Աղատական Կուսակցութիւնը, որ այս ժողովուրդի հարազատօրէն ազգայնական կուսակցութիւնն է, պէտք է տէր կանգնի իր ազգային պարտաւորութեանց: Իրիւանագիտական նոր պայմաններու բերմամբ բոլորովին գաղութային մարմին դարձած ու իր քաղաքական գործունէութեան դաշտը նեղցած, այժմ անհկա իր գոյութեան զօրաւորագոյն կռուանը պէտք է փնտռէ գաղութահայութեան պէտքերուն ընդառաջ կրթայու ջանադրութեանց մէջ:

Ազգասիրական գեղեցիկ ժեստով մը, երկու տարի առաջ, Ռամկավար Աղատական Կուսակցութեան Ամերիկայի Շրջանային Ժողովը, որոշեց արգիլել թրքական եղանակներու գործածութիւնը իր ձեռնարկներու միջոցին:

Փառաւոր որոշում, որ պատիւ կը բերէ Կուսակցութեան: Պէտք է խստիւ գործադրել տալ այդ որոշումները ամենուրեք: Պէտք է նորանոր որոշումներով եւ զանոնք գործադրել տալու վճռականութեամբ, սատարէ անհկա ազգապահպանութեան մեր շքեղ աշխատանքներուն:

Գաղափարականով եւ արտայայտութեամբ Խորհրդային կարգերուն մօտիկ եղող մեր հոսանքները, որոնք մեր սիրուն Հայրենիքին բարձրաթուիչ վերելքին անունով կը խօսին շարունակ, ինչո՞ւ չեն ջանար մեր վերածընդո՞ւր ու յառաջդիմող ժողովուրդի նոր երգերն ու երաժշտական գողտրիկ ստեղծագործութիւնները ապրեցնել հոս, գաղութներու մէջ տարածելով զանոնք, փոխանակ յետադէմ ժողովուրդներու խորթ՝ ու նոր կարգերու անհաղորդ՝ երաժշտութիւնը տեւականացնելու: Վերադարձնող Հայ ժողովուրդի սրտէն ու հոգիէն բղխած նոր երաժշտութեան կենսանորոգ շունչին պէտք ունինք մենք, պէտք է ներածել հոս ու մատչելի ընել մեր բոլոր գաղութներուն անյապաղ:

Մեր կրթասիրաց, ուսումնասիրաց ու շինարարական բաղում կազմակերպութիւնները, որոնցմէ ոմանք հսկայ գանձեր ունին իրենց տրամադրութեան տակ, ու ներկայ անձեռնտու պայմաններուն հետեւանքով անկարող են զանոնք գործածել իրենց բուն նպատակին, արդեօք մեծագոյն իմաստութիւնը ցոյց տուած չե՞ն ըլլար, եթէ իրենց գումարներուն գէթ մէկ մասը, յատկացնեն գաղութահայութեան տոհմային ու մշակութային դաստիարակութեան համար:

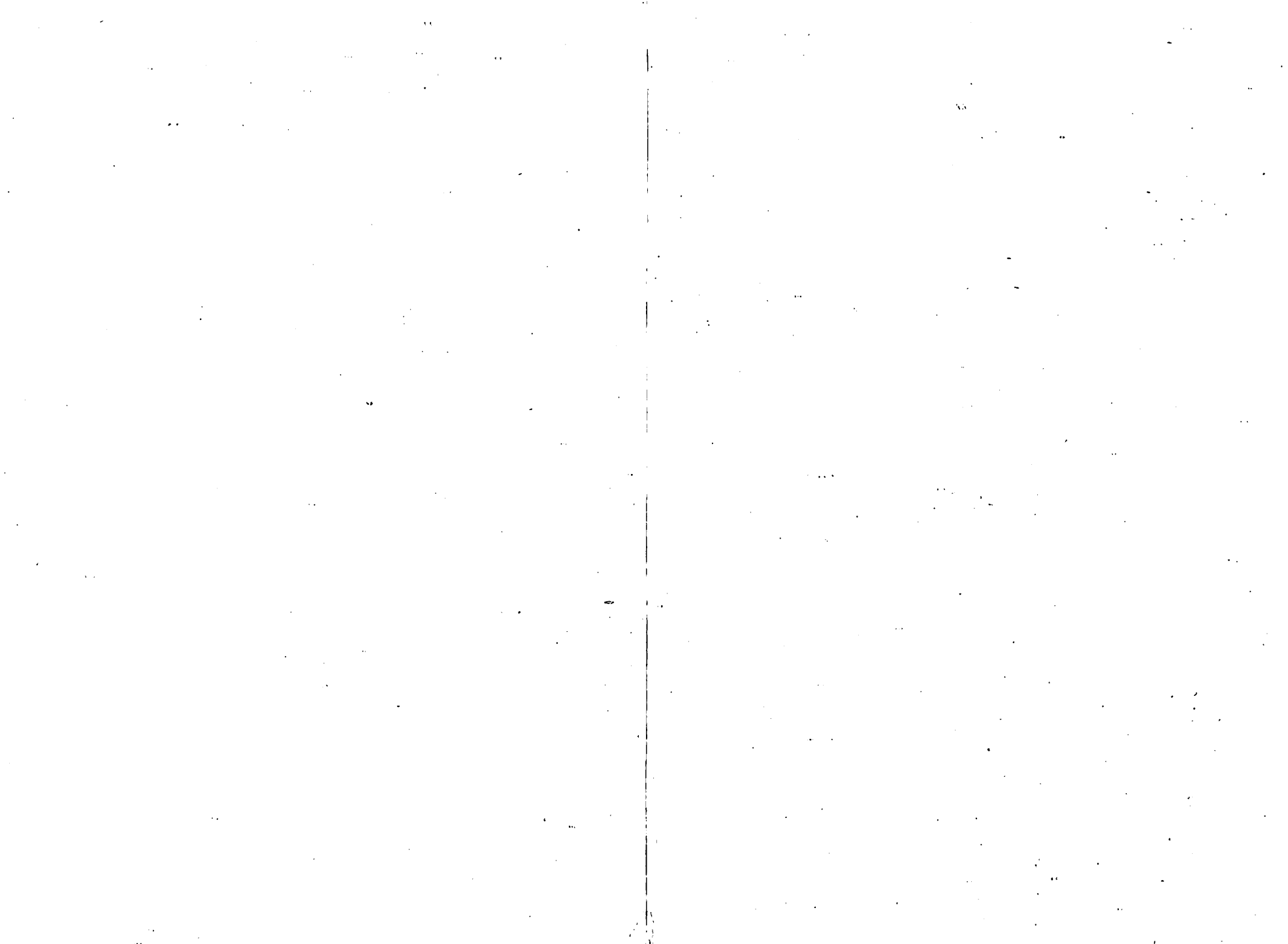
Այս բոլոր թելադրութիւններուն, յառաջադրութիւններուն եւ բաղձանքներուն մէջ ոչինչ կայ անկարելի, ոչինչ կայ առարկելի կամ վիճելի, պայմանաւ որ հիմնական պէտքերուն ու պահանջներուն համար նոյնատեսակ հասկացողութիւն եւ համանուազ մտածողութիւն կարելի ըլլայ ստեղծել: Մրք այս հաւաքական հասկացողութեան

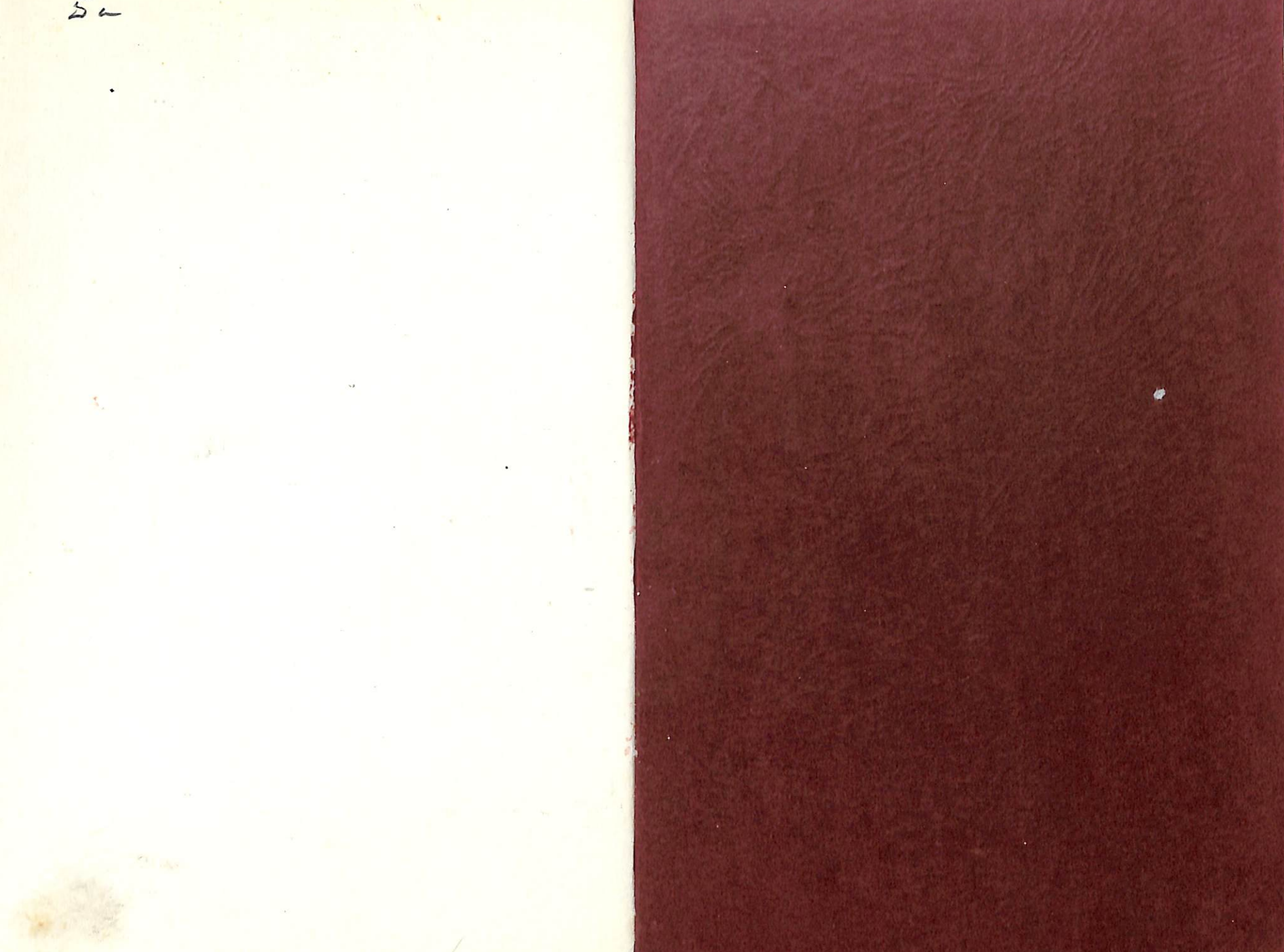
միանայ նաեւ գործելու սլատրաստակամութիւն եւ հաւա-
քական կամեցողութիւն, այն ատեն յաղթանակը տա-
րուած կ'ըլլայ:

Լծուինք այս փառահեղ աշխատանքին, ջերմեռանդ
հաւատքով, խոր գիտակցութեամբ եւ անընկճելի վճռա-
կանութեամբ:

(վերջ)

«Ազգային գրադարան»

NL0419755

